

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
Біологічний факультет
Кафедра фізіології, здоров'я і безпеки людини та природничої освіти

К в а л і ф і к а ц і й н а р о б о т а
на здобуття другого рівня вищої освіти, ступеня «магістр»
на тему «**МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МЕДІАОСВІТИ В
ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ БІОЛОГІЇ**»
«Methods of using media education tools in the process of teaching biology»

Виконав: здобувач заочної форми навчання
спеціальності 014 Середня освіта
ОП Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)
Степаненко Андрій Володимирович

Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Ткаченко М. В. _____

Рецензент: кандидат біологічних наук, доцент
Черничко Катерина Йосипівна

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ _____ від «__» _____ р.

шкалою ECTS, бал)
Завідувачка кафедри

_____ Ольга МАКАРЕНКО
(підпис) (прізвище та ім'я)

Захищено на засіданні ЕК №3
Протокол № _____ від «__» _____ р.
Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою,

Голова ЕК

_____ Майя ТКАЧЕНКО
(підпис) (прізвище та ім'я)

АНОТАЦІЯ

У роботі розглянуто теоретичні та методичні засади використання засобів медіаосвіти у процесі навчання біології. Визначено сутність основних понять медіапедагогіки: медіаосвіта, медіатидактика, засоби медіаосвіти. Розкрито методичні засади інтеграція засобів медіаосвіти у навчання біології.

Доведено, що застосування засобів медіаосвіти сприяє розвитку медіаграмотності студентів коледжу та підвищує якість їх біологічної освіти.

Кваліфікаційна робота викладена на 73 сторінках, вона містить 2 таблиць та 22 рисунки. Наведено посилання на 75 джерел літератури, з них 2 іноземними мовами

Ключові слова: *студенти коледжу, біологічна освіта, заняття з біології, медіаосвіта, засоби медіаосвіти, медіаграмотність.*

Theoretical and methodical principles of the use of facilities of mediaeducation are in-process exposed in the process of studies of biology. Essence of basic concepts of mediapedagogy is certain: mediaeducation, mediatiadactica, facilities of mediaeducation. Methodical principles are exposed integration of facilities of mediaeducation in the studies of biology.

It is well-proven that application of facilities of mediaeducation assists to development of medialiteracy of collegians and improves quality them biological education.

Qualification work is expounded on 73 pages, she contains 2 tables and 22 drawings. Reference over is brought on 75 sources of literature, 2 of them in foreign languages.

Key words: *college students, biological education, biology classes, media education, media education tools, media literacy.*

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МЕДІАПЕДАГОГІКИ.....	7
1.1. Становлення медіаосвіти як напрямку сучасної педагогіки.....	7
1.2. Визначення основних понять медіапедагогіки.....	13
1.3. Методичні засади інтеграція засобів медіаосвіти у навчання біології.....	24
Висновки до I розділу.....	33
РОЗДІЛ II. ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МЕДІАОСВІТИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ БІОЛОГІЇ.....	36
2.1. Визначення рівня розвитку медіаграмотності у студентів коледжу.....	36
2.2. Застосування засобів медіаосвіти на заняттях з біології.....	46
2.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.....	57
Висновки до II розділу.....	62
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66

ВСТУП

Актуальність теми. Медіаосвіта покликана виконувати унікальну функцію підготовки людини до життя в інформаційному просторі. У сучасному світі медіаосвіта розглядається як процес розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу й оцінювання медіатекстів, навчання різних форм самовираження за допомогою медіатехніки (відео, аудіо, комп'ютер). Сформовані в результаті цього процесу уміння розвиваються в медіаграмотність здобувачів освіти.

З поширенням комп'ютерів та інших гаджетів потоки інформації, дотичної до кожного людини, значно зросли, що створює передумови якнайширшого впровадження освіти про медіа.

Дослідження проблеми впливу мас-медіа на особистість і суспільство, питання медіаосвіти представлені у працях закордонних авторів Д. Бакінгема (D. Buckingham), Ж. Гоне (J. Gonet), Дж. Лалла (J. Lull), Л. Селлерса (L. Sellers) та інших.

Українські дослідники останнім часом плідно працюють над основними питаннями медіаосвіти. Грунтовно розкриваються теоретичні засади медіаосвіти у наукових працях Г. Онкович. Вона дає визначення основним термінам медіапедагогіки, розкриває підходи до класифікації засобів медіаосвіти. Дослідниця стверджує, що в сучасних умовах терміносистема медіаосвіти постійно поповнюється новими поняттями і тому медіадидактика стає «парасольковим» поняттям [Онкович, 2015].

О. Глазиріна проводить теоретичні узагальнення з медіапедагогіки.

А Литвин розглядає медіаосвіту як чинник підвищення якості професійної підготовки [Литвин, 2009].

Широко представлені дослідження, в яких розробляються питання підготовка майбутніх учителів до використання засобів медіаосвіти

у професійній діяльності. Л. Деркач розглядає інтеграцію засобів медіаосвіти в навчання української мови .

В останні роки проведено низка досліджень з проблеми формування медіаграмотності в учнів, студентів та педагогів. Видано навчально-методичні посібники з основних предметів, у тому числі з біології, де зазначаються шляхи формування медіаграмотності учнів засобами навчального предмета.

Водночас, багато питань з використання засобів медіаосвіти у процесі навчання біології, залишились поза увагою дослідників..

Тому нами була визначена така тема роботи «Методика використання засобів медіаосвіти в процесі навчання біології».

Об'єкт дослідження – навчальний процес з біології

Предмет дослідження – засоби медіаосвіти у навчальному процесі з біології

Мета дослідження: розкрити теоретичні та методичні засади застосування засобів медіаосвіти на заняттях з біології

Відповідно до мети визначено основні **завдання дослідження:**

1. Розглянути становлення медіаосвіти як напрямку сучасної педагогіки.
2. Розкрити сутність основних понять медіапедагогіки.
3. Обґрунтувати методичні засади інтеграція засобів медіаосвіти у навчання біології.
4. Визначити особливості розвитку медіаграмотності у студентів коледжу;
5. Експериментально перевірити ефективність застосування медіазасобів у процесі навчання біології.

Для досягнення мети та вирішення завдань дослідження використано **комплекс наукових методів:**

- теоретичні: аналіз, синтез, порівняння, систематизація, класифікація, узагальнення в процесі вивчення наукових джерел; аналіз нормативних

документів, методичної літератури, навчальних програм з біології, підручників і посібників з біології.

- емпіричні: педагогічне спостереження, анкетування, дидактичне тестування; педагогічний експеримент;

- статистичні: кількісний та якісний аналіз результатів педагогічного експерименту та встановлення наукової достовірності отриманих результатів дослідження.

Експериментальна база дослідження. У дослідженні загалом взяли участь 52 студенти. Педагогічний експеримент проводився у фаховому коледжі Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Безпосередньо у формуальному експерименті брали участь 24 студенти фахового коледжу.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел.

Загальний обсяг роботи становить 73 сторінок. Зміст роботи викладено на 66 сторінках, Робота містить 2 таблиць і 22 рисунки.

Список використаних джерел складається з 75 найменувань, із них 2 іноземними мовами.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МЕДІАПЕДАГОГІКИ

1.1. Становлення медіаосвіти як напрямку сучасної педагогіки

Медіаосвіта як напрямок сучасної педагогіки інтенсивно розвивається з шестидесятих років ХХ століття. Початок її розвитку був пов'язаний зі стрімким поширенням засобів масової інформації, оскільки з появою нових засобів комунікації виникла необхідність у підготовці певних спеціалістів. Зокрема, виникла необхідність у фахівцях, які уміють вміння аналізувати інформацію, впливати на суспільну думку, цілеспрямовано використовувати медіа [Бонда].

Розглянемо трактування терміну «медіаосвіта». Вперше цей термін з'явився у документах ЮНЕСКО в 1973 році і мав таке трактування: «Медіаосвіта – це оволодіння теорією та практичними вміннями для того, щоб володіти сучасними засобами масової комунікації як частиною специфічної й автономної галузі знань у педагогічній теорії та практиці; її слід відрізнити від використання медіа як допоміжних засобів у викладанні інших галузей знань, таких як, наприклад, математика, фізика чи географія» [Іванов та ін., 2012]

На думку деяких дослідників саме поняття про медіаосвіту з'явилося набагато раніше, коли була вперше створена канадським вчениним Маршалом МакЛюєном, навчальна програма з медіаосвіти (1959 р.). У своїй роботі «Галактика Гутенберга» науковець намагався визначити вплив комунікаційних технологій (на той час це була писемність та книгодрукування) на організацію когнітивних процесів у суспільстві. На думку вченого, засоби масової інформації та новітні технології активно впливають як на суспільство, так і на окрему людину [Мак-Люєн, Маршалл, 2024] .

В освітньому процесі активно застосовувати термін «медіаосвіта» почали вже у 60-ті рр. ХХ ст. у Великій Британії, Канаді, Німеччині, США, Франції [Онкович, 2010].

У становленні концепції медіаосвіти виділяють чотири етапи.

Дослідники вважають, що першим етапом потрібно вважати прийняття Грюнвальдської декларації у 1927 році, згідно з якою виокремлюється медіаграмотність як окрема галузь. Таким чином було акцентовано увагу на вплив медіа на освіту [Енциклопедія електроних ..., 2006].

Другий етап пов'язують із Тулузькою конференцією, яка відбулась у 1990 році і започаткувала систематизацію наукових положень з проблем медіаосвіти, що призвело до більш точного визначення галузі [Демченко, 2004].

Третій етап (Віденська конференція, 1999 р.) характеризується тим, що було запропоновано нове тлумачення медіаосвіти у контексті використання цифрових технологій [Енциклопедія електроних ..., 2006].

Четвертий етап ознаменувався семінаром ЮНЕСКО (Севілья, 2002). на якому відбулося узагальнення теоретичних напрацювань і визначення подальшого напрямку розвитку медіаосвіти: наукові дослідження; викладання та учіння; взаємна співпраця між навчальними та державними закладами та засобами масової інформації [Іванов та ін., 2013].

У 2007 році ЮНЕСКО запропонувало включити питання медіаосвіти у систему підготовки педагогічних кадрів, були розроблені з цього приводу і дванадцять рекомендацій, у тому числі рекомендації щодо використання на практиці медіаосвіти, яка у сучасних умовах стає безперервною і відбувається впродовж життя [Основи медіаграмотності ..., 2014].

Європейським парламентом у 2008 році було ухвалено постанову з медіаграмотності у сфері інформаційних технологій. Ця постанова розглядає медіаграмотність як основний компонент політики у галузі використання інформації, який має допомогти громадянам сформувати вміння застосовувати медіаінформацію у практичному та творчому аспектах [Духаніна, 2009].

Розвиток медіаосвіти в Україні пов'язують з історичними подіями в 90-х роках ХХ століття, коли була відмінена цензура у засобах масової

інформації і гостро постало питання щодо формування аудіовізуальної культури, медіаграмотності підлітків та молоді [Демченко, 2004].

Наступною визначною подією було відкриття у Київському державному інституті театрального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого спеціальності «Кінознавець. Викладач основ кіномистецтва» (1991 р.). Цю спеціальність могли набувати вчителі в рамках другої вищої освіти. Це був перший державний вищий навчальний заклад, де готували професійних медіапедагогів. Однак у 1998 р. спеціалізація була закрита [Демченко, 2004].

Наприкінці 90-х років почала розвиватися медіа екологія, основним завданням якої було з'ясувати вплив медіа на людей [Енциклопедія електронних мас-медіа, 2006].

У 1999 року у Львівському національному університеті імені Івана Франка було створено Інститут екології масової інформації, у якому зосередились дослідження нових підходів із медіа педагогіки. Викладачі інституту налагодили співробітництво з американськими медіаосвітніми асоціаціями і адаптовували їх досвід до реалій України [Демченко, 2004].

На початку XXI ст. в Інституті вищої освіти Національної академії педагогічних наук України під керівництвом професора Г. В. Онкович було започатковано наукові дослідження з медіадидактики [Онкович, 2015].

Вченими обґрунтовувались особливості формування медіаграмотності у студентів вищих навчальних закладів, досліджувались питання про необхідність самостійної медіаосвіти впродовж усього життя [Онкович, 2010].

Важливим кроком у розвитку медіаосвіти в Україні було створення у Київському інституті соціальної та політичної психології лабораторії психології масової комунікації та медіаосвіти (2005 р.). Лабораторія проводить експериментальні дослідження, які спрямовані на обґрунтування ефективних методів формування медіакультури дітей і молоді. Розроблено наукову базу і прикладні аспекти впровадження в систему освіти України

медіаосвітніх технологій, які вже багато років використовуються у закордонних закладах освіти [Онкович, 2010].

На початку 2000-х років виникає новий напрямок медіаосвіти, який полягає у широкому залученні молоді до конкурсів та фестивалів медійної творчості [Литвин, 2009].

З метою цілеспрямованої підготовки фахівців з медіапедагогіки Інститут інноваційних технологій і змісту освіти спільно з Академією української преси розробив навчальну програму «Медіаосвіта (Медіаграмотність)» для слухачів курсів підвищення кваліфікації, педагогічних і науково-педагогічних працівників, а також навчальну програму загального курсу «Медіаосвіта» для студентам закладів вищої освіти соціально-гуманітарного спрямування бакалаврського рівня [Онкович, 2015].

У подальшому розвитку медіаосвіти в Україні сприяло прийняття «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні» (2010) [Концепція впровадження медіаосвіти в Україні, 2010]. Головною метою цієї концепції було сприяння розбудові в Україні ефективної системи медіаосвіти заради забезпечення всебічної підготовки дітей і молоді до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формування в них медіаобізнаності, медіаграмотності та медіакомпетентності відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей [Концепція розвитку шкільної медіаосвіти, 2010]

Реалізація цієї концепції проходила в три етапи: перший етап – експериментальний, охоплював 2010-2013 роки; другий етап у 2014-2016 роках включав в себе послідовне узагальнення понять, досвіду і принципів медіаосвіти та розробку стандартних вимог до неї; третій етап, який розпочався з 2017 року, передбачає подальший розвиток медіаосвіти та набуття масового впровадження її в різні професійні галузі [Іванов та ін., 2013].

Ця концепція визначає медіаосвіту як елемент формальної освіти, який має стати доступним всім учням в якості обов'язкової частини навчального плану на кожному етапі навчання у школі. У концепції наголошується на необхідності підготовки людей до безпечного використання як традиційних (друкованих видань, радіо, кіно, телебачення), так і новітніх (комп'ютер, інтернет- та мобільні мережі) медіа [Онкович, 2007].

У 2011 року в загальноосвітніх та вищих навчальних закладах було започатковано Всеукраїнський експеримент з упровадження медіаосвіти, який тривав до 2016 року. Із 2011 року розпочалося викладання медіаосвіти в обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти.

Академія української преси видала кілька підручників і книг із медіапитань. Зокрема, у брошурі «Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд» містяться основні погляди що визначення понять «медіаосвіта» та «медіаграмотність», проаналізовано моделі медіаосвіти, медіаграмотності, особливості їх впровадження у різних країнах [Медіасвіта та медіаграмотність, 2013]. Для здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей впроваджено навчальний курс «Медіаосвіта та медіаграмотність» і видано відповідний підручник. Автори підручника об'єднали найактуальніші світові розробки в галузі підготовки студентів до викладання предметів з медіаосвіти, медіаграмотності, медіакультури [Медіасвіта та медіаграмотність, 2013].

Міністерство освіти і науки України у 2013 рекомендувало для включення у варіативну частину навчальних планів загальноосвітніх закладів освіти предмета «Основи медіаграмотності» [Медіанаративи, 2022].

Розглянемо сучасний стан розвитку медіаосвіти у різних країнах.

У Великобританії медіаосвіта спрямована на формування знань школярів, які дозволяють їм активно протидіяти шкідливому впливу медіа та формувати високі естетичні смаки до екранної продукції, які просто не дозволяли б їм згодом дивитися низькопробну продукцію. Учні та здобувачів вищої освіти навчають розуміти медіатексти, формують

вибірковість у перегляді тих чи інших програм, багато уваги зосереджується на формуванні цифрової медіаграмотності молоді [Курліщук. 2013]

Канада стала першою у світі державою із системою обов'язкової медіаосвіти. Навчальний курс із медіаосвіти було впроваджено ще у 1959 р. відомим професором Маршалом Маклюєном для учнів 11 класів [Курліщук. 2013].

У США учні та студенти опановують вміння користуватися кінотелеапаратурою, підбирати медіатексти, які позитивно впливають на їх поведінку. У країні розвинений практичний підхід до медіаосвіти [Медіакультура ..., 2010].

Освітні установи керуються базовими принципами медіаосвіти, які викладено в «Ключових принципах освіти з медіаграмотності» в США (2007), коротко вони називаються як дослідження, грамотність та інтегрованість.

У більшості університетів (переважно на факультетах журналістики, комунікації, кінематографії, мистецтв, культурології, соціології, політології, педагогічних факультетах) є навчальні курси з медіаосвіти [Курліщук. 2013].

В освітньому процесі практикується впровадження медіатекстів. При цьому зусилля викладача спрямовані на вироблення у студентів критичного мислення, аналітичних здібностей, вмінь та навичок ефективного використання сучасних медіа [Приходькіна. 2019].

У Франції багато уваги надається демократичним підходам: учні та студенти самостійно створюють новини, програми на телебаченні і радіо, випускають шкільні газети, які через мережу Інтернет пересилають в інші школи. Під час такої діяльності вчаться критично сприймати різну інформацію, а також усвідомлювати роль медіа у сучасному світі [Медіаосвіта: європейський досвід ...2013]

У Франції працюють центри медіаосвіти, де для вчителів проводять регулярні курси, випускають методичні матеріали, які висвітлюють проблеми медіаосвіти [Гоне, 2002].

У Німеччині створено центри медіапедагогіки та медіакомпетентності на базі університетів. У цих центрах проводять дослідження в галузі медіаосвіти, а також узагальнюють медіапедагогічний досвід, розробляють методичне забезпечення з впровадження медіаосвіти. Цікавим напрямком роботи є виїзд співробітників центру до шкіл, де вони проводять заняття з розвитку у вчителів та учнів практичних вмінь та навичок використання медіатехніки, а також зі створення медіапродукції [Медіаосвіта: європейський досвід ...2013].

Українські науковці вивчають досвід впровадження медіаосвіти у різних країнах та узагальнюють його з метою напрацювання методики її застосування у вітчизняній освіті. Зокрема, активно над цією проблемою працюють Академія української преси, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, НАПН України, Інститут соціальної та політичної психології. [Енциклопедія ..., 2008].

Узагальнюючи зарубіжний та вітчизняний досвід розвитку медіаосвіти, потрібно зазначити, що у всіх розвинутих країнах велике значення надається цій проблемі і пропонуються різноманітні моделі до її впровадження у практику вищих та загальноосвітніх закладів.

1.2. Визначення основних понять медіапедагогіки

Інтенсивний розвиток цифрових технологій та їх застосування у сфері освіти призвели до виникнення нових напрямків сучасної педагогіки і відповідно нових термінів. У науковий обіг уведено такі поняття, як «медіа педагогіка», «цифрова педагогіка», «медіа дидактика», «медіа грамотність», тощо [Онкович, 2015].

Термін «медіа» (з лат. *medium* – той, що знаходиться в середині, займає проміжну позицію) в англійській мові трактується як посередник: засіб або спосіб комунікації [Соціальні комунікації ..., 2012].

Вперше термін «медіа» було використано ученим М. Мак-Люеном, але тоді дослідник застосував його для означення засобів комунікації, до яких було віднесено все, що впливає на життя людини - світогляд, комунікацію (книги, одяг, світлина, реклама тощо) [Маршалл Мак-Люен, 2015]

Медіа – це щось, що є посередником між тим, хто надає інформацію, і тим, хто її отримує. Це канали та інструменти, які використовують, щоб зберігати, передавати й подавати інформацію. А ще це середовище, засіб, проміжна стадія, оточення, те, що знаходиться в спільному користуванні [Шеременко, 2009]

Також медіа – це різного роду предмети і пристрої, що переказують споживачам окреслену інформацію через слова, образи, звуки та уможливають виконання окреслених інтелектуальних і мануальних функцій [Іць, 2013].

Слово «медіа» часто використовують як синонім до мас-медіа або засобів масової інформації. У широкому користуванні вони означають єдине середовище, яке слугує, щоб передавати будь-які дані з певною метою [Каплій, 2013].

Проте ототожнювати терміни «медіа», «мас-медіа», «засоби масової інформації», «засоби масової комунікації» не варто, оскільки між ними є відмінності [Традиційні і нові медіа ..., 2016].

Термін «мас-медіа» акцентує увагу на масовому характері передавання інформації. Це засоби одночасної передачі інформації групі людей. До мас-медіа відносяться підприємства, установи, організації, які здійснюють збір, обробку та поширення масової інформації через радіо, телебачення, кіно, пресу, звуко- і відеозапис [Реклама та зв'язки ..., 2017].

Термін «засоби масової комунікації» акцентує увагу на процесі спілкування, порозуміння, обміну інформацією між адресантом і адресатом для налагодження взаємодії, реалізованому за допомогою мови та інших знакових систем. До них відносять телефон, телеграф, театр тощо [Права людини та мас-медіа ..., 2018].

В останні десятиріччя набув розповсюдження термін «мультимедіа» (гіпермедіа), під яким розуміють технічні засоби, основою яких є комп'ютер із програмним забезпеченням, підключений до інших медіа, що дає змогу вільно використовувати тексти, створювати та поширювати їх за допомогою Інтернету. Мультимедіа розглядають як комбінування різних форм представлення інформації на одному носієві [Янкович, 2016].

Існують також такі поняття, як мас-медіа та директ-медіа (прямі медіа). Засобами мас-медіа повідомлення доставляється великій кількості потенційних споживачів. Головною відмінністю директ-медіа від мас-медіа є його пряма комунікації зі споживачем. До директ-медіа належать такі засоби як пошта, телефон, факс та інші [Виселко, 2011].

Г. Онкович класифікує медіа за такими критеріями як [Онкович, 2010] :

- участь аналізатора;
- тип основного засобу медіа;
- спрямування змісту інформації;
- функція, мета використання;
- місце використання;
- канал сприйняття;
- результат впливу на особистість [Онкович, 2010].

Класифікація медіа за цими критеріями, представлена в таблиці 1. Як бачимо з таблиці, авторка дає всебічну класифікацію медіа на підставі семи критеріїв.

Розглянемо основні функції, які виконують медіа. Науковці виокремлюють, передусім, інформаційну, науково-освітню, рекреативну, функцію критики та контролю, комунікативну функції [Гуріненко, 2012].

Інформаційна функція медіа полягає в обміні інформацією. З одного боку, ідеться про інформування людей про події та умови життя в суспільстві

Таблиця 1.

Класифікація медіа (за Г. Онкович, 2010).

Критерій	Види медіа	Підвиди медіа (за наявності)
Участь аналізатора	Візуальні Аудійні Аудіовізуальні	друкований текст, малюнок, інфографіка звукозапис відео, телебачення, інтернет, кінематограф
Тип основного засобу медіа	Преса, радіо, телебачення, кіно, відео, комп'ютерні мережі	Інтернет-видання, Інтернет-ЗМІ
Спрямування змісту інформації	Політичне; економічне; естетичне; екологічне тощо	Пізнавально-навчальне; ідеологічне; морально-виховне;
Функція, мета використання	Отримання інформації, освіта, спілкування, розв'язання проблем, розважальна функція, соціальне управління	отримання інформації зі джерел ЗМІ, самостійний пошук медіа інтернет-ресурсів
Місце використання	Масове; групове; індивідуальне	Робоче; транспортне; домашнє
Канал сприйняття	Аудіо, відео, аудіовізуальні, знакові	Текстові, графічні
Результат впливу на особистість	Соціалізація самовизначення, самовиховання, самоствердження	Розвиток світогляду, самопізнання, самонавчання, регуляція стану

та у світі, з іншого – про пошук інформації споживачами. Базуючись саме на інформаційній функції, ЗМІ здатні виконувати функцію управління суспільною увагою. В Інтернеті цей процес має свою специфіку, оскільки користувачі отримують інформацію не синхронно, на відміну від газет, радіо- та телевізійних випусків, які забезпечують споживачам регулярність, сталий час виходу в ефір. Інформаційна функція медіа також передбачає інформаційне забезпечення інноваційних процесів [Кравчишина, 2018].

Рекреативна (розважальна) функція полягає у створенні можливостей для відпочинку та розваг, зниженні соціальної напруги. Вона не є основною, проте вагомую. Серіали, інтерв'ю з відомими людьми, телетурніри, ігри, музичні програми, журнали з плітками – ця та інша продукція допомагають глядачам і читачам проводити вільний час весело й цікаво [Ячменик, 2019].

Освітньо-культуротворча (науково-освітня) функція ЗМІ передбачає просвітництво, задоволення освітніх, культурних та духовних інтересів широких верств населення, що дає змогу громадянам адекватно оцінювати і впорядковувати відомості, отримані з різних джерел, і правильно орієнтуватися в складному і суперечливому потоці інформації. Мас-медіа сприяють поширенню знань серед населення про світ за межами власної країни та навпаки популяризують країну у світі [Козак, Козлітін, 2019].

Функція критики й контролю. Медіа стоять на сторожі суспільного порядку, контролюючи його дотримання, адже мають сильний вплив на громадську думку, висвітлюючи дії представників влади, оприлюднюючи факти ганебної поведінки публічних осіб [Климова, 2014].

Впливаючи на суспільну свідомість, управляючи нею, мас-медіа відіграють політичну (владну) функцію. Це одна функцій, обґрунтованих порівняно недавно, що полягає у формуванні, функціонуванні та еволюції суспільної свідомості. Можемо стверджувати, що ЗМІ не просто проникають у політичну сферу, але й перетворюються в один із найважливіших чинників політичного процесу [Квіт, 2008].

Комунікативна функція полягає в налагодженні контактів між людьми, допомозі в їхньому спілкуванні. В організації ефективної комунікації щораз більшу роль відіграє мережа Інтернет. Її визначальною ознакою є інтерактивність, яку розглядають у трьох аспектах: люди і документи; люди і технологія; люди і люди [Ячменик, 2019].

Медіа поступово стають джерелом не лише нової інформації, але й прикладом соціальної поведінки, зразком міжособистісної комунікації, тощо.

Зростає їх вплив на розвиток особистості. Ці чинники обумовили становлення медіапедагогіки [Онкович, 2020].

Розглянемо визначення поняття «медіапедагогіка». Часто науковці ототожнюють це поняття із поняттям «медіаосвіта». Але з цим твердженням не усі погоджуються [Глазиріна, 2013; Онкович, 2020].

О. Глазиріна вважає, що предметом медіапедагогіки є взаємодія людини з медіапростором [Глазиріна, 2013]. Складовою медіапедагогіки є медіанавчання і медіавиховання [Онкович, 2020].

Медіанавчання – це процес взаємодії особи з медіапростором з метою передання та засвоєння існуючого і створення нового досвіду медіаспілкування (взаємодії) [Глазиріна, 2013]. Основними компонентами такого досвіду є знання, способи діяльності (уміння та навички), досвід творчої діяльності та досвід емоційно-ціннісних відношень (мотиви, потреби, інтереси, ставлення тощо) [Формування медіаграмотності ..., 2014]. Їх поєднання в єдине ціле відбувається шляхом включення попередніх до складу наступних. Два перші компоненти (знання та способи діяльності) в теорії і практиці медіаосвіти фігурують як медіаграмотність, третій – як медіаторчість, четвертий, що поєднує в собі попередні, – як медіакультура [Практична медіаосвіта ..., 2013].

Медіавиховання спирається на загальну теорію виховання, де головним виховним відношенням вважається відношення ціннісне, що становить відношення людини до світу та до себе в цьому світі. Воно розгортається всередині навчання, про що свідчить четвертий компонент його змісту

(досвід емоційно-ціннісних відношень), реалізується в усіх видах діяльності як ціннісне ставлення до її процесу, результату та учасників, всередині особи як єдність її свідомості та поведінки, вчинків та їх мотивів тощо [Глазиріна, 2006]. Якщо перелічене співвіднести з медіаосвітою, то йтиметься вже про медіа виховання [Глазиріна, 2013].

Г. Онкович вважає, що доцільно використовувати термін медіадидактика, а не медіанавчання. Вона визначає медіадидактику як складник медіапедагогіки, орієнтованої на технології використання медіа з освітньою метою [Онкович, 2020].

У зв'язку із розвитком цифрових технологій розширюється їх сфера застосування в освіті, тому сьогодні спостерігається інтенсивне творення нових термінів, як от: «блогодидактика» (науково-педагогічна, педагогічна, інженерна, медична тощо), «вікідидактика», «дидактика вуличного мистецтва», «муралодидактика», «книгоспалах-дидактика» тощо [Онкович, 2020].

Г. Онкович наголошує, що медіадидактика орієнтована на технології використання медіа з освітньою метою [Онкович, 2020].

В умовах інформаційного суспільства широкого розвитку та вжитку набули інформаційно-комунікаційні технології, зокрема: хмарні обчислення, web-технології, впровадження штучного інтелекту, використання смартфонів та різних гаджетів, що чинить неоднозначний вплив на освіту [Климова, 2014].

Однією з основних категорій медіапедагогіки є «медіаосвіта». Це поняття віддзеркалює «напряму у педагогіці, представники якого виступають за вивчення закономірностей масової комунікації» [Медіанаративи, 2022]. Медіаосвіту, як галузь педагогіки, необхідно відокремлювати від використання медіа як допоміжного засобу у викладанні інших дисциплін. Від використання медіа як допоміжного засобу у викладанні інших дисциплін [Онкович, 2018].

Беручи до уваги наведені теоретичні узагальнення, потрібно зазначити, що в цілому медіаосвіту розглядають як категорію медіапедагогіки, засіб реалізації освіти за допомогою медіадидактики та медіавиховання

Рис. 1. Складові медіапедагогіки

Поняття «медіадидактики» доречно визначати як галузь медіапедагогіки, яка органічно пов'язана з медіаосвітою, обґрунтовує зміст, визначає цілі, форми та методи навчання за допомогою медіа технологій та з використанням медіа засобів [Глазиріна, 2013]. Г. Онкович зазначає, що в Україні є значні досягнення у розвитку медіадидактики вищої школи: «Медіадидактика вищої школи розвивається в багатьох регіонах України через розроблення медіаосвітніх технологій за різними векторами: при підготовці педагогів дошкільця, початкової, середньої та вищої школи, у післядипломній освіті» [Онкович, 2020; Онкович та ін., 2019].

Розглянемо основні підходи до визначення поняття медіаосвіта.

У педагогічному словнику медіаосвіта визначається як напрям сучасної педагогіки: «Медіаосвіта – це напрям сучасної педагогіки, завданням якого є навчання учнів закономірностей масової комунікації, підготовка їх до життя в сучасному світі, формування у них умінь критично сприймати й осмислювати різного роду інформацію» [Гончаренко, 1997].

В. Іванов та О. Волошенюк термін медіасвіта трактували через правовий статус: «Медіаосвіта – це частина базових прав кожного

громадянина в кожній країні світу на свободу висловлювання та на доступ до інформації; інструмент розбудови та дотримання демократії» [Іванов та ін, 2012].

Л. Петрик у своїй дисертаційній роботі визначала медіаосвіту як педагогічний процес: «Медіаосвіта – це педагогічний процес, метою якого є навчити особистість шляхом застосування медіазасобів брати участь у медіакультурному середовищі, сприймати, аналізувати, оцінювати інформацію тощо» [Петрик, 2020].

Дослідник І. Курліщук визначав медіаосвіту як складову освітнього процесу: «Медіаосвіта – це невід’ємна складова освітнього процесу, спрямована на підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні медіа (комп’ютерно опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія)» [Курліщук, 2013].

В «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні» подано наступне визначення: «Медіаосвіта – це частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до взаємодії з сучасною системою мас-медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій» [Концепція впровадження медіаосвіти ..., 2016].

Як бачимо, більшість авторів медіаосвіту розглядають як напрям сучасної педагогіки або складову освітнього процесу.

Для поглиблення розуміння медіаосвіти доречно описати її функції. Основною функцією медіаосвіти є підготовка учнів та студентів до життя в інформаційному суспільстві, а саме формування у них таких умінь [Медіаосвіта ..., 2013]:

- 1) аналізувати, критично осмислювати медіа-тексти;
- 2) оцінювати зміст медіаконтекнту з позиції його політичних, соціальних, культурних, навіть комерційних інтересів.
- 3) інтерпретувати інформацію медіа та розуміти, які цінності чи небезпеку вона в собі має;

4) добирати відповідні медіа та медіапродукти для організації медіаосвіти молодших школярів»

Основні завдання медіаосвіти: підготувати нове покоління до життя в сучасних інформаційних умовах, тобто до сприйняття різноманітної інформації, навчити учнів розуміти її, усвідомлювати наслідки її впливу на психіку, оволодівати засобами спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів [Ячменик, 2019].

Науковці виділяють також функції соціалізації, світоглядну, креативну, пропагандистську тощо. Заслужують на увагу виокремлені В. Івановим корекційна, соціальна, психологічна, естетична, етична, практико орієнтована функції медіаосвіти [Іванов, Шкоба, 2012].

Іншим терміном, який має відношення до медіапедагогіки, є медіаграмотність. Медіаграмотність більшість дослідників вважають результатом медіаосвіти.

Медіаграмотність тлумачать як здатність особистості самостійно знаходити інформацію, критично її осмислювати, оцінювати, використовувати, транслювати тощо [Медіаосвіта ..., 2013].

Поняття «медіаграмотність» трактують більш деталізовано як вміння знаходити потрібну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити її, розуміти реальну дійсність, адекватно користуватися інформаційно комунікативними технологіями, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів [Концепція впровадження ..., 2016].

В. Іванов, О. Волошенюк [Медіаосвіта ..., 2013], виділяють ключові принципи медіаграмотності:

- моделювання уявлення про світ засобами медіапродуктів;
- формування реальної картини засобами медіа;
- відображення суб'єктивних уявлень про світ через медіапродукти;
- особистісна інтерпретація медіаповідомлень споживачами інформації (читачами, слухачами) крізь призму власних інтересів, життєвого досвіду поточних уявлень про реальність;

- віддзеркалення через медіаресурси певних ідеологічних засад та ціннісних орієнтацій;
- формування громадської думки та суспільної свідомості, певної життєвої філософії;
- аналіз під впливом медіаповідомлень подій у країні та на світовій арені;
- вплив виду та форми медіа на зміст і спрямування інформації, що породжує різні способи її інтерпретації, а відтак спонукає реципієнтів до її аналізу та до формування власних поглядів на надану інформацію тощо» [Медіаосвіта ..., 2013].

Завдяки медіаграмотності у свідомості учнів відбуваються зміни і формуються нові якості [Чичук, 2013]:

1) здатність розрізняти відмінності між реальним світом та засобами масової інформації, що, зокрема відбувається під час комп'ютерних ігор, коли діти вчаться перемагати зло, боротися за добро, тримати під контролем ситуацію, що сприяє розвитку впевненості та самодостатності;

2) вміння диференціювати можливі позитивні та негативні наслідки (серед негативних можна виокремити так зване кліпове мислення як мислення одномоментного сприйняття, що виникає в результаті довготривалого користування поверхневою інформацією з інтернет-ресурсів чи телевізійних програм, яку необхідно сприйняти, осмислити, оцінити всього впродовж 2–3-х хвилин, щоб швидко її й забути через нову інформацію, яка відразу ж надходить до дитини, що, звичайно, послаблює відповідальність, емпатійність, цілісність мислення тощо;

3) здатність до встановлення зв'язків між реальною дійсністю та емоційним іміджем особистості – з одного боку, й образами успішних і безтурботних зірок або героїв з віртуальної реальності, що також впливає на формування світогляду;

4) набуття медійного досвіду учнів через комп'ютерні ігри, улюблені мультфільми, фільми і телепрограми, журнали тощо [Чичук, 2013].

Структура медіаграмотності вибудовується дослідниками на основі різних підходів, тому у наукових джерелах вказуються різні її компоненти. Згідно позиції Р. Хоббс, медіаграмотність включає чотири групи умінь: уміння здійснювати аналіз, знаходити доступ, піддавати оцінюванню медіаповідомлення, а також уміння написання текстів медіа [Іванов та ін, 2013].

Медіаграмотність розглядається також з точки зору компетенцій, які розкриваються у таких компонентах; мотиваційний, когнітивний, поведінковий, ціннісно-смісловий [Поясок, 2014]

Отже, у зв'язку з розвитком масових та цифрових технологій виникла необхідність підготовки молоді до оптимальної взаємодії з ними, що сприяло розвитку медіапедагогіки та впровадженню у науковий обіг нової термінології.

1.3. Методичні засади інтеграція засобів медіаосвіти у навчання біології

Здійснення освітньої діяльності супроводжується застосуванням дидактичних засобів. Дидактичні засоби визначають як «елементи навчального середовища, які педагог свідомо використовує для цілеспрямованого навчально-виховного процесу, для більш плідної взаємодії зі студентами» [Бутуріна, Темченко, 2022]. Традиційно до засобів навчання відносять: посібники, підручники, довідники, словники, карти, креслення. Ці засоби виділені в доцифрову еру, тому сьогодні потребують перегляду. На сучасному етапі цифровізації освіти виникли нові засоби навчання, які пов'язані з комп'ютерними технологіями [Петрик, 2014].

П. Саварін характеризує особливості нових дидактичних засобів. Він пише, що ці засоби передбачають: «проектування, організацію та проведення занять із забезпеченням багатоканальності сприйняття відомостей суб'єктами навчання в інтерактивному режимі завдяки використанню мультимедійних

комп'ютерних програмних і мультимедійних навчальних програмних засобів» [Саварін, 2017].

Нові медійні дидактичні засоби займають провідне значення у медіаосвіті [Бутуріна, Темченко, 2022].

Медіа розглядають як предмети, обладнання і матеріали, за допомогою яких передається певна інформація через слова, зображення і звуки [Литвин, 2009]. Л. Петрик стверджує, що в науковій літературі зустрічається такі синоніми терміну «медіа засіб»: засіб мас-медіа, засіб медіаосвіти, засіб масової комунікації [Петрик, 2015].

Г. Онкович у своїх роботах застосовує термін «засіб медіа дидактики» [Онкович, 2018].

Своєрідною є думка М. Ячменник, яка дає таке визначення: засоби медіаосвіти стосовно мовної підготовки педагогів - це «інноваційні дидактичні інструменти організації і забезпечення освітнього процесу, технічні, програмні, мережеві, креолізовані, аудіовізуальні засоби навчання, що сприяють ефективному вирішенню професійних завдань з формування компетентної мовної особистості школяра, його соціалізації, морального, громадянського, естетичного виховання» [Ячменник, 2018].

До засобів масової комунікації відносять: відеомагнітофони, кабельне й супутникове телебачення, копіювальні пристрої, фотонабори, відео тексти, телетексти, комп'ютери, телебачення, радіо та плеєри, тощо [Чичук, 2013].

Деякі дослідники дають інший перелік засобів медіаосвіти, включаючи до них: підручник, засоби масової інформації (друк, телебачення, радіо), відео, комп'ютерні навчальні програми та ігри, мультимедіа, інформаційні мережі інтернет [Петрик, 2020].

Останнім часом популярною стала точка зору виділення так званих нових засобів масової інформації, які розглядають з позицій сучасних нових технологій. Н. Зражевська показує, що нові засоби інтегруються в мережу інтернет, відбувається створення віртуальних середовищ, нових форм управління знаннями та організації знання [Зражевська, 2013].

Найбільш точним, на наш погляд, є таке визначення «медіа засобів»: «це матеріали, виокремлені із загального інформаційного потоку та спеціально підібрані педагогами до конкретних навчальних потреб, на які поставлено певні дидактичні завдання» [Петрик, 2016].

Л. Петрик у своєму дисертаційному дослідженні стверджує, що медіа засобами виступають предмети, обладнання та матеріали, які забезпечують функціонування медіа-інформаційного простору і відбираються педагогами для організації навчання. Вона відносить до медіа засобів різні друковані видання, та їх електронні версії, а також таке обладнання, як комп'ютери, планшети, смартфони [Петрик, 2020].

Важливо серед медіа засобів виділяти ті, які мають дидактичне призначення і сприяють ефективному процесу навчання [Петрик, 2020].

Л. Петрик поділяє медіа засоби на три групи:

- 1) медіазасоби, які застосовують лише вчителі;
- 2) медіазасоби, які застосовують лише учні;
- 3) медіазасоби, які застосовують як вчителі, так і учні для онлайн взаємодії

У наукових джерелах застосовують інші класифікації медіа засобів, як от:

- інструменти, за допомогою яких обробляють текст, готують повідомлення, презентації;
- помічники у навчанні – сюди відносять роботу з електронними словниками, енциклопедіями, інтернет-джерелами;
- засоби комунікації, куди відносять електронні листи, відео конференції тощо;
- інструменти моделювання дійсності – віртуальні екскурсії, віртуальні музеї, доповнена реальність тощо [Петрик, 2015].

І. Гуріненко було узагальнено класифікації інших авторів і створена цілісна система поділу медіа засобів на шести підставах Гуріненко, 2009]:

- вид задіяних аналізаторів (зорові, слухові, писемні, синкретичні, слухозорові, слухозорописемні);
- джерело медіатексту (газетні, журнальні, телевізійні, взяті з інтернету, кінематографічні);
- спосіб організації навчання (аудиторні заняття, поза аудиторні заняття);
- походження засобу (автентичні, штучні);
- кількість осіб, які працюють із засобами медіа (індивідуальні, парні, групові);
- характер дидактичних завдань (наочні, інтеграційні, соціальні, практико-орієнтовні, індивідуальні)» [Гуріненко, 2012].

Своєрідну класифікацію пропонує Т. Бейтсон. Він вважає, що є такі групи медіа засобів [Bates , 2015] :

- трансляційні (односторонні - телебачення, радіо, друковані засоби, інституційні веб-сайти) ;
- комунікативні (двосторонні - телефони, відеоконференції, електронна пошта, інтернет-дискусійні форуми тощо);
- синхронні (наживо);
- асинхронні (у запису);
- лінійні
- мультимедійні .

Дослідники відзначають що, сучасні медіа засоби, які ґрунтуються на цифрових технологіях мають такі особливості [Поясок, 2014]:

- інтерактивність (забезпечують взаємодію) ;
- мультимедійність (подача інформації різними формами – візуальними, аудіальними, тощо);
- здатність до моделювання (за їх допомогою здійснюється моделювання реальних об'єктів та процесів);
- комунікативність (забезпечення безпосереднього спілкування, оперативність передачі інформації, контроль за станом процесу);

- продуктивність (автоматизація рутинних операцій);
- мобільність (можливість доступу до завдання у будь-який час та з будь-якого місця)

Н. Басай виділяє такі функції медіазасобів [Басай, 2017]:

- бути таким засобом праці, який забезпечує реалізацію діяльності вчителя і учня в навчальному процесі;
- бути орієнтованими на цілі навчання;
- бути інструментами реалізації методів і прийомів, що застосовуються у навчальному процесі;
- відповідати сучасним досягненням методики навчання.

Розглянемо шляхи інтеграції медіа засобів у навчальний процес.

За твердженням М. Каліберди та Р. Шаламова найпотужніший метод використання медіа засобів - це аналіз медіадокументів на заняттях [Каліберда, Шаламов 2020]. У своєму навчальному посібнику «Медіаграмотність на заняттях з біології» дослідники виділяють одинадцять способів інтеграції медіаосвіти у навчання біології [Каліберда, Шаламов, 2020]:

- створення алгоритмів для роботи з медіа у вигляді схем, пам'яток тощо;
- заміна знеособлених вправ на такі, що пов'язані з медіа;
- прослуховування та обговорення інформації з проблем медіаосвіти;
- використання медіадокументів у перевірочних роботах;
- заохочення учнів до аналізу джерел інформації;
- дотримання правил доброчесності, уникнення плагіату;
- обговорення презентацій, стимулювання учнів до пошуку цікавих медіа документів;
- оформлення власних робіт за формою журналів, газет;
- створення власного медіа, блогу, сторінки в соціальних мережах;
- поширення практики спілкування з учнями інших шкіл

Слід зауважити, що сьогодні найпопулярнішими медіазасобами, які використовуються на уроках, є ті, що безпосередньо пов'язані з Інтернетом. Вони мають такі їхні ключові характеристики: швидкість роботи, доступність у використанні, мобільність, багатофункціональність тощо. Саме ці риси дають можливість широко застосовувати в освітньому процесі, зокрема, на уроках біології. Виникає популярність нових джерел інформації, таких як блоги, інтернет-видання, електронні платформи, мобільні додатки, соціальні мережі, супутникове телебачення тощо [Гудзь, 2024].

Дослідники С. Бутуріна та В. Темченко характеризують ще такий новітній засіб медіаосвіти, як лонгрід. Вони пишуть, що «Медіаосвітні студії передбачають взаємодію здобувачів з різними медіазасобами. друкованими, аудіальними, аудіовізуальними, проте мультимедійні публікації мають більшу дидактичну ефективність, ніж традиційні форми. Вони уможливають інтерактивні практики під час засвоєння матеріалу, сприяють наочності, забезпечують зворотний зв'язок. Одним із таких новітніх журналістських форматів є лонгрід. Архітектоніка лонгріду передбачає глибоке занурення в тему твору. Лонгрід орієнтується на спосіб подання інформації, який сприяє емоційній ефективності медіарецепції, забезпечує комунікаційну ефективність тексту» [Бутуріна, Темченко, 2022].

Також, ці дослідники стверджують, що, на їх погляд, «лонгрід можна застосовувати в медіаосвітній діяльності як продуктивний дидактичний засіб, що має виховне спрямування та пояснювально-ілюстративне призначення, а організація матеріалу, притаманна лонгріду, активізує сприйняття завдяки різноплановим і різнокодовим складникам представленого дискурсу» [Бутуріна, Темченко, 2022].

Л. Петрик виокремлює загальнопедагогічне та методичне застосування медіа засобів. До загально педагогічного застосування вона відносить:

- вмотивування учнів до навчання;
- урахування їхніх освітніх потреб;
- створення сучасного освітнього середовища;

- організація інноваційного освітнього процесу;
- індивідуалізація, інтеграція, диференціація навчання;
- активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- урізноманітнення дидактичного інструментарію врахуванням різних каналів сприймання учнями інформації;
- досягнення конкретно визначеної мети освітнього процесу, зокрема навчальної, розвивальної та виховної;
- організація контролю та самоконтролю» [Петрик, 2020].

До методичного застосування, на думку авторки, належить:

- забезпечення організаційно-методичного супроводу процесу навчання з урахуванням сформульованої мети;
- інтеграція різних видів навчальної діяльності (аудіювання, читання, письма, говоріння);
- урізноманітнення способів організації індивідуальної та групової роботи учнів використанням різних видів засобів комунікації (газет, журналів, відео, аудіо тощо);
- застосування різних медіапродуктів (цифрових ресурсів) для формування компетентностей учнів» [Петрик, 2020].

Дослідники відмічають, що за допомогою медіа засобів створюється сучасне освітнє середовище, особливості якого описано у Концепції «Нова українська школа [Методичні рекомендації «Нова українська школа», 2020].

Дослідники виділяють різні види занять, які розвивають медіа грамотність. Вони описують заняття-конференції, круглі столи, дебати тощо [Лаплл, 2020]. Такі заняття є досить корисними, тому що вони розвивають низку компетентностей учнів [Цюняк, Довбенко, 2019]:

- вміння аналізувати та синтезувати інформацію;
- вміння ставити та відповідати на запитання;
- розвивати дискусії;
- підтримувати свої твердження аргументами, тощо

Такі заняття проводяться у вигляді рольової гри, при цьому учні виконують такі ролі: експерти, журналісти, аналітики, фотожурналісти.

Під час проведення рольової гри, потрібно ознайомити учнів з особливостями тих ролей, які вони будуть виконуватимуть. Вона їх описує так: «журналісти визначають представники якого (справжнього чи вигаданого) часопису, радіо, телеканалу вони є, іноді учні об'єднуються в пресгрупу, попередньо склавши кілька питань групі експертів» [Сабліна, 2017]. Учні-експерти глибоко знайомляться з проблемою попередньо, під час виконання домашнього завдання.

Учні-аналітики аналізують досягнення цілей і оцінюють роботу кожного учасника. Учні-фотожурналісти готують відповідні презентації [Якубовська, 2020].

Іншим цікавим видом уроків є перевернутий урок. На таких заняттях учні формують навички створювати власну інформацію. Для цього вчитель в якості домашнього завдання надає учням інструктивне відео чи електронний навчальний ресурс для вивчення нового матеріалу. Учні переглядають навчальний матеріал і виконують завдання. О. Якубовська пропонує організувати: «спільні заходи з таких тем: обговорення питань, розв'язання проблем, створення мініпроектів, складання алгоритмів, проведення експериментів тощо» [Якубовська, 2020].

Вона також рекомендує використовувати кейс-метод (case study). При цьому, для створення кейсів залучаються різні медіа ресурси.

У навчальних посібниках описуються також такі методи роботи які сприяють формуванню медіа грамотності. При цьому за призначенням їх поділяють на такі групи [Якубовська, 2020]:

- 1) відео грамотність;
- 2) рекламна грамотність;
- 3) новинна грамотність.

Інші автори більш деталізують види медіа грамотності і зазначають до цього, ще такі групи:

- 4) Візуальна грамотність;
- 5) Грамотність у інтернеті та в ігровій індустрії [Каліберда, Шаламов, 2020].

Відеограмотність формується за допомогою таких методів: дослідження художніх фільмів, коротких відеороликів, комп'ютерних ігор.

Візуальну грамотність тлумачать як розуміння візуальної інформації, знання процесу її сприйняття, здатність аналізувати, інтерпретувати та створювати образи й використовувати їх у комунікації [Якубовська, 2020]. Методи, які сприяють розвитку візуальної грамотності - це аналіз малюнків, ескізів та фотографій.

Важливо розвивати в учнів рекламну грамотність. Для цього можна використовувати виконання завдань за текстом телевізійної реклами. Доцільно розкрити учням деякі механізми маніпуляцій. О. Якубовська у своєму посібнику наводить такі механізми маніпуляцій:

1. «Гра на емоціях» – розповідь про ідею чи продукт супроводжується короткою, захопливою приємною чи дуже негативною історією або відповідним малюнком, слоганом.

2. «Причіпний вагон» (Робіть як усі!) – використання інформації, яка впливає на поведінку завдяки відомостям про використання людьми певної групи чогось, що «відрізняє» їх від «інших». Наприклад, ви за здоровий спосіб життя, тоді просто потрібні ваги, якими користується кожен, хто стежить за своїм здоров'ям.

3. «Псевдонаукові» – надання рекламним статтям вигляду наукових, для чого використовується мова, близька до наукової, у якій є багато термінів і понять.

4. «Докази» (Експертна оцінка) – рекомендації або підтримка, що надають відомі чи впливові люди.

5. «Повторення» – часте повторення назви виробу чи ідеї. Назва рекламованого товару чи ідеї часто повторюється, ледь не в кожному реченні, і людина легко запам'ятовує її та принагідно купує.

6. «Негатив щодо суперників» (Інші – погані) – наведення негативних епітетів або прикладів інших продуктів чи ідей. Докази недоліків інших зовсім не роблять ідеї чи продукти добрими, однак люди часто сприймають це на користь рекламованого товару чи ідеї.

7. «Приховування» (добір фактів) – подання лише такої інформації, яка дає перелік позитивних якостей, ознак, характеристик товару, не подаючи негативних.

8. «Авторитетна думка» – думка експертів» [Якубовська, 2020].

Важливим напрямком роботи з формування медіа грамотності є створення власних продуктів учнями. До них відносять: створення постера, інфографіки, відеоролика, презентації, тощо. При цьому необхідно звертати увагу учнів на посилання до оригіналу, щоб не було плагіату. Цим самим у учнів формується доброчесність у навчанні [Каліберда, Шалімов, 2019].

Надзвичайно важливо навчити учнів перевіряти достовірність інформації в Інтернеті.

У підручнику для вчителів/ С. Шейбе, Ф. Рогоу «Медіаграмотність: Підручник для вчителів» наводяться питання, за допомогою яких учитель навчає учнів аналізувати медіатекст [Шейбе, Рогоу, 2017]. Алгоритм такого аналізу можна пропонувати учням на уроці, де передбачено робота з текстовими повідомленнями.

Отже, інтеграція засобів медіаосвіти у навчання біології дозволяє організувати сучасний освітній процес, в результаті здійснення якого формуються елементи медіаграмотності і опановуються предметні знання.

Висновки до 1-го розділу.

Медіаосвіта є новим напрямком сучасної педагогіки, який неупинно розвивається у зв'язку із зростанням сфери мас медіа. В англomовному світі медіаосвіта почала активно розвиватися з середини минулого століття. До українського освітнього простору поняття «медіа», як і терміни, до складу яких воно входить, потрапило значно пізніше.

В усіх розвинутих країнах велике значення надається проблемі медіаосвіти та її впровадженню у практику вищих та загальноосвітніх закладів освіти.

Новим поштовхом у розвитку медіаосвіти було розповсюдження дистанційного навчання. Незважаючи на значну кількість досліджень в царині медіаосвіти, визначення таких понять як «медіаосвіта», «медіапедагогіка» «медіаграмотність» залишається дискусійними.

В українському педагогічному словнику медіаосвіту тлумачать як напрям сучасної педагогіки, завданням якого є навчання учнів закономірностям масової комунікації, підготовка їх до життя в сучасному світі, формування у них умінь критично сприймати й осмислювати різного роду інформацію [Гончаренко, 1997].

Медіаосвіта є невід'ємною складовою освітнього процесу, спрямованою на підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні медіа (комп'ютерно опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія).

Медіаграмотність є результатом медіаосвіти, її визначають як вміння знаходити потрібну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити її, розуміти реальну дійсність, адекватно користуватися інформаційно комунікативними технологіями, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів

Медіазасоби - це матеріали, виокремленні із загального інформаційного потоку та спеціально підібрані педагогами до конкретних навчальних потреб, на які покладено виконання певних дидактичних завдань.

Сучасні медіа засоби, які ґрунтуються на цифрових технологіях мають такі особливості як інтерактивність (забезпечують взаємодію) мультимедійність (подача інформації різними формами – візуальними, аудіальними, тощо); здатність до моделювання (за їх допомогою здійснюється моделювання реальних об'єктів та процесів); комунікативність

(забезпечення безпосереднього спілкування, оперативність передачі інформації, контроль за станом процесу); продуктивність (автоматизація рутинних операцій); мобільність (можливість доступу до завдання у будь-який час та з будь-якого місця)

РОЗДІЛ II. ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МЕДІАОСВІТИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ БІОЛОГІЇ

2.1. Визначення особливостей розвитку медіаграмотності у студентів коледжу.

Дослідження теоретичних засад медіапедагогіки, характеристика засобів медіаосвіти, шляхів формування медіаграмотності дозволили нам розробити педагогічний експеримент з перевірки ефективності методики застосування медіазасобів на заняттях з біології у фаховому коледжі.

Програма педагогічного експерименту включала три етапи: констатувальний, формувальний, контрольнo-узагальнюючий. Було визначено мету і завдання кожного етапу експериментальної роботи.

Під час проведення визначених етапів застосовувалися різні емпіричні методи дослідження: педагогічне спостереження, бесіда, анкетування, тестування, ранжування.

На першому етапі вивчався теоретичний матеріал, розроблявся педагогічний експеримент. Було проведено вивчення думки студентів щодо мас медіа.

На другому етапі здійснювалось впровадження медіаосвіти у процесі навчання біології. Для цього на основі аналізу навчальних та робочих програм з біології, підручників та методичної літератури нами планувались заняття із застосуванням засобів медіаосвіти з метою розвитку медіаграмотності та засвоєння предметних знань студентами.

На третьому етапі узагальнювались результати експерименту.

Експеримент проводився у Фаховому коледжі Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. В експерименті брали участь 52 студента 2 курсу фахового коледжу.

Ми провели анкетування студентів коледжу з метою виявлення особливостей розвитку у них медіаграмотності.

На основі аналізу отриманих даних, нами було візуально представлено результати відповідей студентів на розроблену нами анкету.

В першому питанні нашої анкети ми виявляли частоту використання засобів масової комунікації у повсякденній діяльності, будь-то робота, навчання чи дозвілля. Результати відповідей на питання «Які засоби масової комунікації ви використовуєте?» показано на рис. 2.

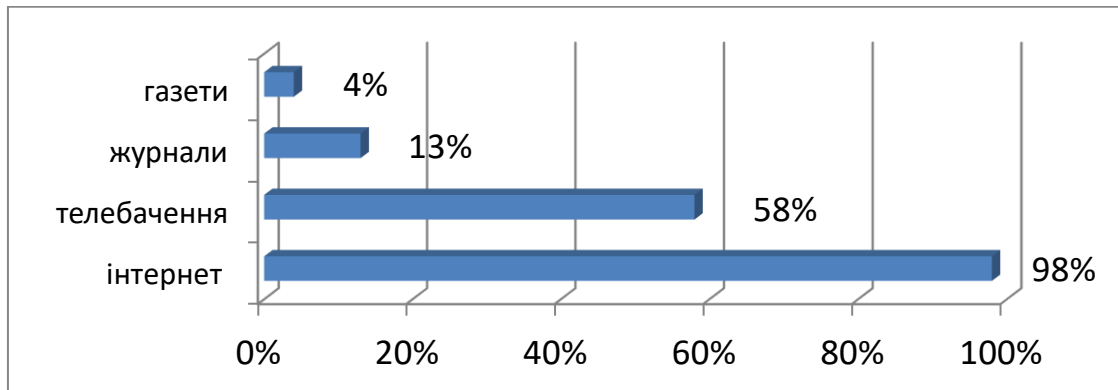

Рис.2. Види засобів масової комунікації, які використовують студенти

Метою цього питання було визначити, якими засобами масової комунікації зазвичай користуються студенти. Це питання вжито у широкому сенсі і стосується як навчальної діяльності, так і дозвілля студентів.

Як бачимо, із рис.2 студенти активно використовують у своїй діяльності такі засоби масової комунікації, як Інтернет (98%), що дає підстави стверджувати, що більшість респондентів добре вміють користуватися усіма перевагами «всесвітньої павутини».

Телебачення у своїй повсякденності використовують трохи більше половини респондентів (58%), що свідчить про зниження впливу такого засобу масової комунікації як телебачення на молодь, його використання невпинно зменшується.

Найменш популярними засобами масової інформації виявилися журнали (13%) та газети (4%), що виявляє сумну статистику щодо використання друкованих засобів масової інформації.

В другому питанні нашої анкети ми більш конкретизували перше питання щодо використання Інтернет та телебачення в повсякденності, щоб виявити взаємозалежність між ними. Результати другого питання анкетування представлено на рис. 3.

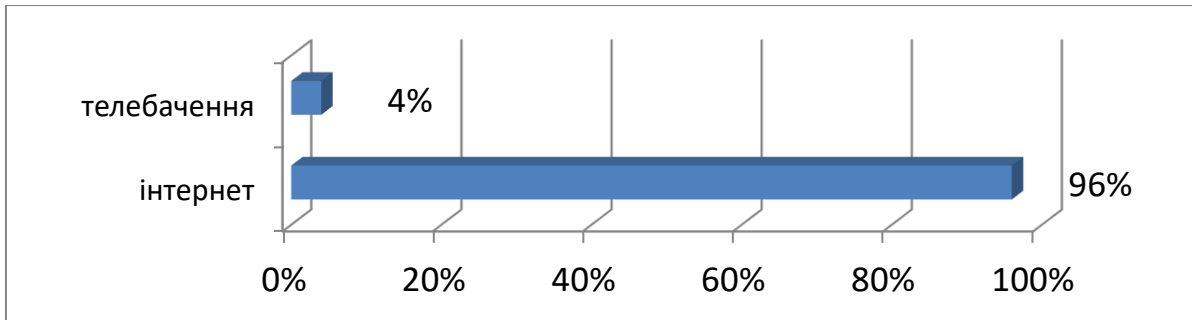

Рис. 3. Яким засобам масової комунікації ви приділяєте більше уваги?

На питання «Яким ЗМІ ви приділяєте більше уваги – інтернет чи телебаченню?» було отримано такі відповіді:

- переважна більшість респондентів (96%) надають перевагу саме Інтернету;
- незначна частина опитаних (4%) приділяють більшу увагу телебаченню.

Це підтверджує наш попередній проміжний висновок про те, що доля користувачів телебаченням як засобу масової інформації, невинно зменшується. Також треба додати, що телебачення (новини, суспільні, документальні, розважальні передачі та фільми) в багатьох випадках дублюються в Інтернеті. Адже саме телебачення сьогодні транслюється, в основному, через Інтернет мережу.

В третьому питанні анкети ми прагнули виявити, скільки саме вільного часу респонденти витрачають на засоби масової комунікації. Результати анкетування представлено на рис. 4.

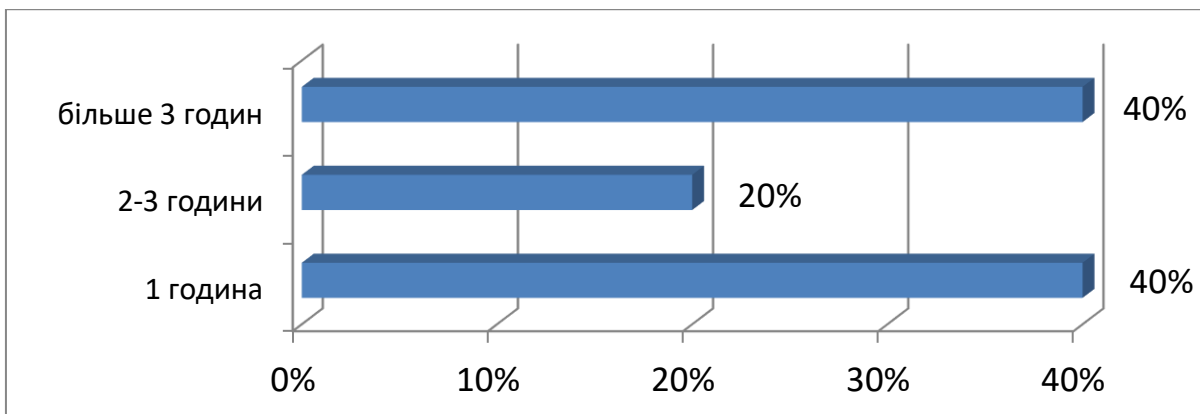

Рис. 4. Витрати вільного часу студентами на засоби масової комунікації

Аналіз відповідей на це питання показує, що витрати часу на взаємодію із засобами медіа коливаються від 1 до 3 годин і більше.

40% опитаних використовують 1 годину вільного часу на засоби масової інформації. Це свідчить, що трохи менше половини респондентів мало цікавляться засобами масової інформації. Така ж частка респондентів (40%), навпаки, приділяють засобам масової інформації багато вільного часу – більше 3-х годин; п'ята частина (20%) респондентів приділяє 2-3 години засобам масової інформації щодня.

Оскільки в питанні не було конкретизації - які саме засоби масової інформації студенти використовували в свій вільний час, то така неоднозначність відповідей учасників нами добре розуміється.

Іншим питанням в анкетуванні було – «Яким чином ви спілкуєтесь в Інтернеті?».

Метою цього питання було виявлення основних напрямків взаємодії студентів через мережу Інтернет. Результати цього опитування представлено на рис. 5.

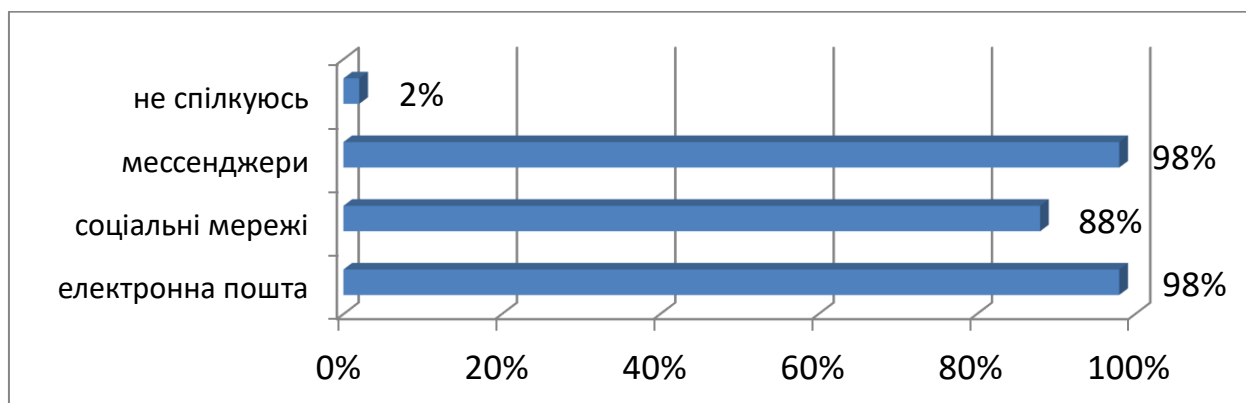

Рис. 5. Засоби, за допомогою яких студенти спілкуються в Інтернеті.

Аналіз відповідей на це питання показує що більшість респондентів (98%) використовують для спілкування в Інтернеті такі засоби комунікації, як електронна пошта та популярні месенджери. Причому, згідно опитуванням здобувачів освіти, такий спосіб спілкування як електронна пошта слугує більше для робочої (навчальної) переписки та передачі

значного обсягу текстової навчальної інформації. Але, оскільки, останнім часом, дуже популярними стали різноманітні месенджери (WhatsApp, WeChat, Viber, Telegram, тощо) - через їхню зручність у написанні текстових повідомлень, створення емоційного забарвлення повідомлення, легкості використання та передачі різноманітної відео-, аудіо- інформації, створення спільнот та груп за інтересами та місцезнаходженню, та багато інших функцій, то такий спосіб спілкування в Інтернеті, все більше набуває популярності.

Другим засобом, який зазначили студенти (88%), є соціальні мережі (Facebook, Instagram, Twitter, LinkedIn, Snapchat). В них теж широкий спектр можливостей, як й у месенджерів, навіть більше, але за інформацією від студентів, соціальні мережі не так популярні.

П'ятим питанням в нашій анкеті було таке: «Чи займає віртуальне спілкування більше часу ніж реальне?». Результат опитування представлено на рис. 6.

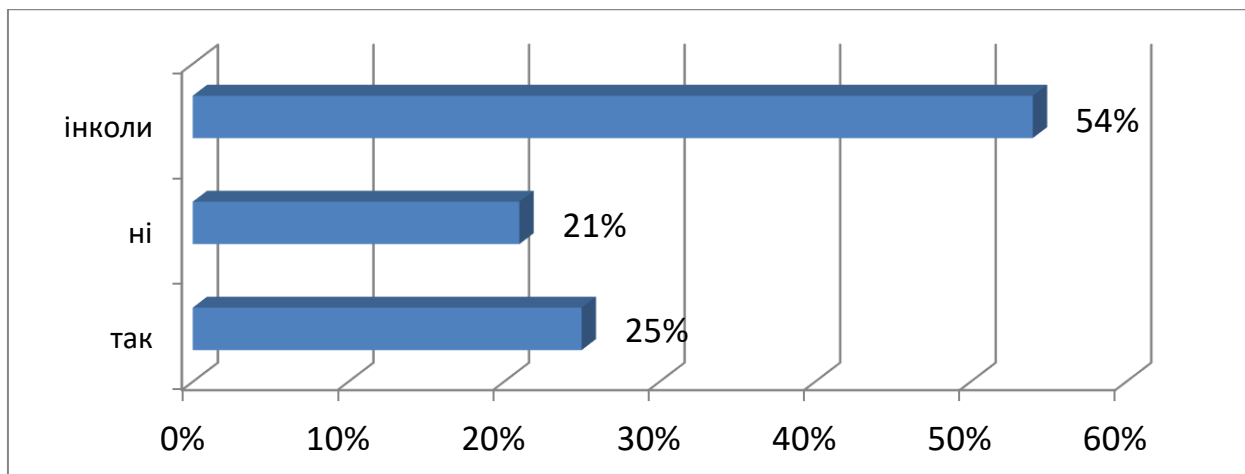

Рис. 6. Чи займає віртуальне спілкування більше часу ніж реальне?

У чверті учнів (25%), як бачимо із результатів опитування, віртуальне спілкування займає більше часу, ніж реальне. Згідно відповідей студентів це насамперед пов'язано із дистанційною формою навчання, а також розвитком та розповсюдженням цифрового середовища – таким як месенджери, соціальні мережі, ігрові Інтернет платформи, тощо. Приблизно половина респондентів (54%) вказали, що інколи спілкуються більше у віртуальному

просторі, ніж в реальному. І тільки 21% респондентів спілкуються у реальному просторі більше, ніж у віртуальному, тобто користуючись більш традиційною формою спілкування.

Наступним нашим питанням було таке: для чого ви використовуєте Інтернет? Результат цього опитування показано на рис.7.

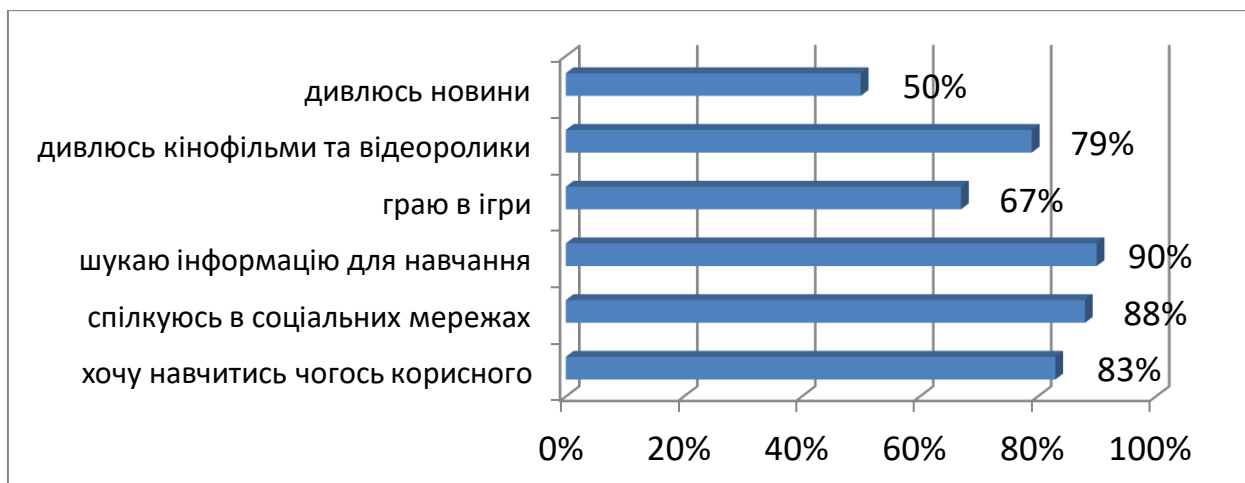

Рис. 7. Основні цілі використання Інтернету студентами

Метою цього питання було дізнатися у здобувачів освіти наскільки раціонально вони використовують всесвітню мережу.

Спостерігають за новинами, використовуючи інтернет, 50% респондентів. Згідно опитування студентів, найперші новини стосовно тієї чи іншої події частіше всього з'являються в Інтернет-просторі, і тільки пізніше в офіційних джерелах.

Відеоролики та кінофільми продивляються в інтернеті 79% респондентів. Згідно відповідей студентів найпопулярнішим каналом (відеохостингом) відеороликів та кінофільмів є You Tube, але і на інших інтернет медіа сайтах представлено широкий спектр відеороликів та кінофільмів, причому новинки у світі кіно можна знайти там безкоштовно, що теж приваблює студентів.

Грають в ігри 67% респондентів. Традиційні ігри на дисках чи записані на комп'ютер, ще популярні, але відходять уже у минуле, оскільки в Інтернет іграх можна не тільки пограти, але і поспілкуватись, і створити ігрову спільноту, і, навіть, своє ігрове середовище.

Майже усі студенти відповіли, що перш за все використовують Інтернет для навчання (90%). Дійсно, пошук матеріалу для підготовки презентацій, написання текстів, пошук інформації для виконання домашніх завдань, складно представити без допомоги Інтернету, крім того, дистанційне навчання часто відбувається через спеціальні Інтернет - платформи.

Спілкуються у соціальних мережах 88% респондентів.

Хочуть навчитися чогось корисного, використовуючи Інтернет – 83% респондентів. Всеобізнаність та енциклопедичність пошукових Інтернет систем робить їх корисними і популярними.

Сьомим питанням в нашій анкеті було: «Як ви знаходите потрібну інформацію в інтернеті?». Результат цього опитування показано на рис.8.

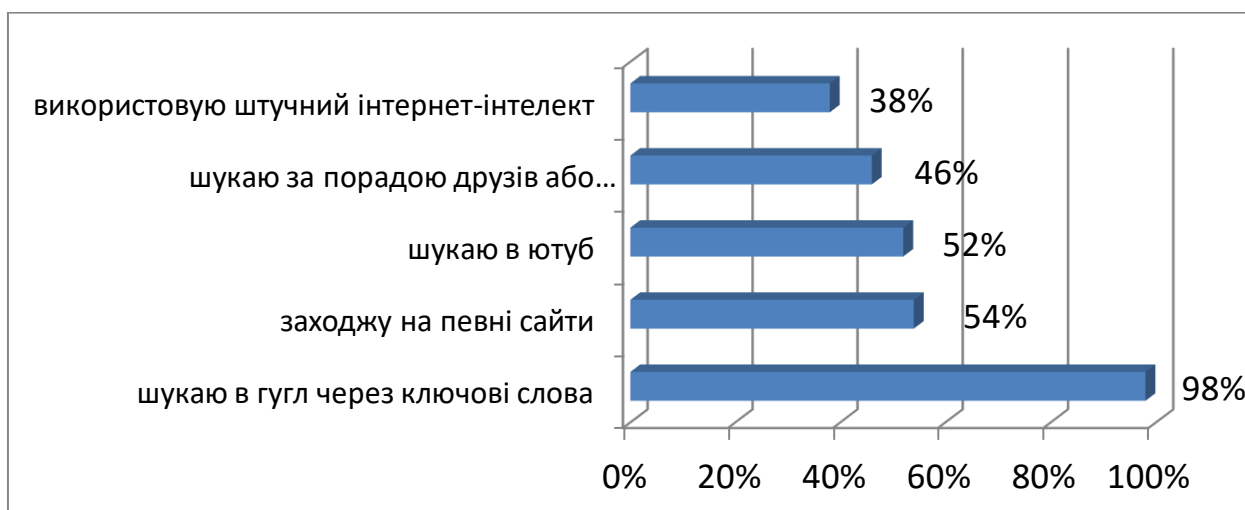

Рис.8. Яким чином ви знаходите потрібну інформацію в Інтернеті?

Метою цього питання було визначити у респондентів, наскільки вони обізнані в пошуку тієї чи іншої інформації а також скільки алгоритмів пошуку вони використовують взагалі.

Аналіз відповідей показує, що найпопулярнішим алгоритмом пошуку інформації є «пошук в гугл через ключові слова» - 98%. Це простий, надійний та швидкий спосіб знайти потрібну інформацію. Але для більш спеціалізованої інформації цього часто буває недостатньо. Також треба вміти правильно підбирати ключові слова для пошуку, бо не завжди видається та інформація, яка була потрібною, або видається в обмеженому обсязі.

Знають потрібні сайти і шукають інформацію саме на них 54% респондентів. Таким алгоритмом пошуку варто користуватись, коли часто шукаєш однотипну інформацію. Загалом, у кожного користувача Інтернету є певні сайти які він найчастіше використовує, причому майже кожен браузер зберігає необхідні сайти на титульній сторінці для зручності користування.

Шукають в ютуб - 52% здобувачів освіти. Такий алгоритм пошуку підходить для знаходження популярних медіа роликів, презентацій, відео, тощо. Також це зручний спосіб для освіти та самоосвіти.

Шукають за порадою друзів або викладачів – 46% респондентів. Це більш традиційний метод пошуку - «якщо не знаєш де, та що шукати, то запитай друга або того хто знає».

Використовують штучний Інтернет-інтелект – 38% студентів. Це досить новий спосіб пошуку інформації в Інтернеті, але, як видно із опитування, він досить швидко набирає популярності серед молоді.

Отже, загалом майже всі респонденти достатньо обізнані в пошукових системах Інтернету, більше половини використовують зразу декілька способів пошуку, третина респондентів використовують новітні способи пошуку інформації в Інтернеті.

Наступним питанням було: «Чи перевіряєте ви достовірність інформації яка розповсюджується через медіа?». Результат цього опитування показано на рис.9.

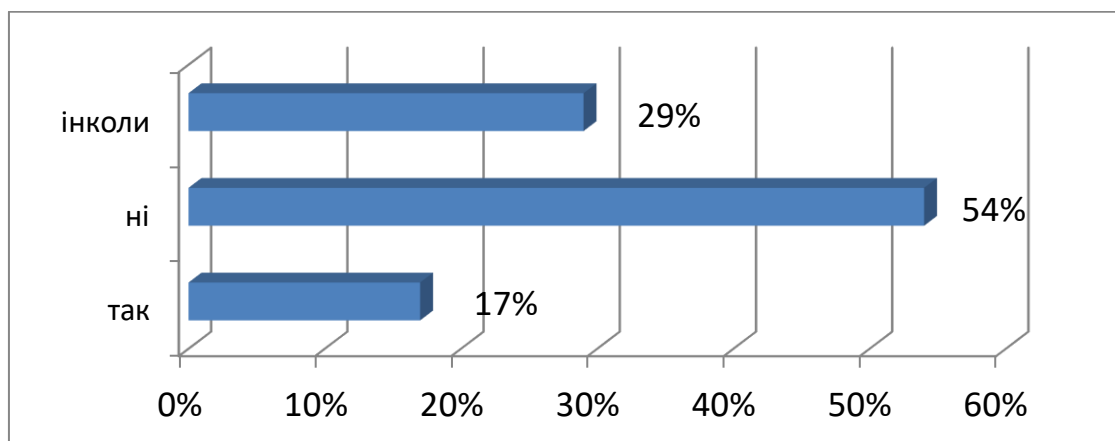

Рис. 9. Чи перевіряєте ви достовірність інформації, яка розповсюджується через медіа?

Метою цього питання було визначити наскільки студенти критично ставляться до сприймання тієї чи іншої інформації.

Приблизно половина респондентів (54%) відзначила, що не перевіряють інформацію, розповсюджену через медіа. Це свідчить, що половина студентів довіряють інформації, яка розповсюджена через медіа, некритично ставляться до неї..

Інколи перевіряють достовірність медіа інформації третина (29%) респондентів. Це значить, що третина здобувачів освіти перевіряють ту інформацію, яка здалась їм підозрілою, більш раціонально ставляться до джерел інформації та частково володіють медіа грамотністю.

Критично ставляться до змісту тієї чи іншої інформації лише 17% респондентів.

Дев'ятим питанням анкети було: «Чи знаєте ви як можна перевірити достовірність інформації?». Результат цього опитування представлено на рис.10.

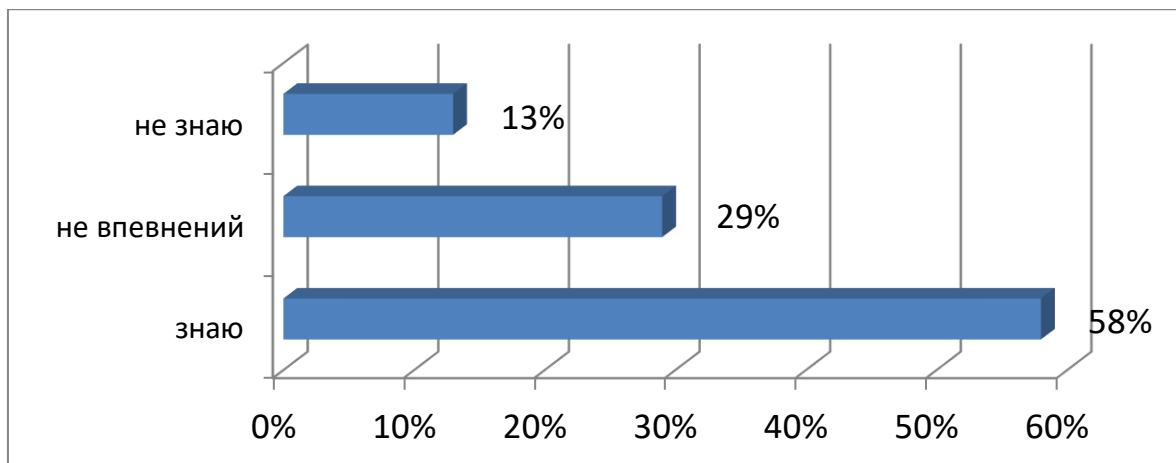

Рис. 10. Чи знаєте ви як можна перевірити достовірність інформації?

Метою цього опитування було доповнити попереднє питання та в'яснити, чи володіють студенти способами перевірки достовірності інформації.

Аналіз відповідей респондентів показує, що більшість студентів (58%) знають способи перевірки достовірності інформації та володіють навичками медіаграмотності. Третина з опитаних (29%) не впевнені, що знають способи

перевірки достовірності інформації. 13% опитаних не знають, як перевірити достовірність інформації, та не володіють навичками медіаграмотності.

Десятим питанням нашої анкети було: «Яким чином ви здійснюєте підготовку презентацію на заняття?». Результати відповіді на це питання представлено на рис.11.

Метою цього питання було виявити, як конкретно студенти справляються з підготовкою мультимедіапрезентації, а також перевірити їх добросовісність та медіаграмотність.

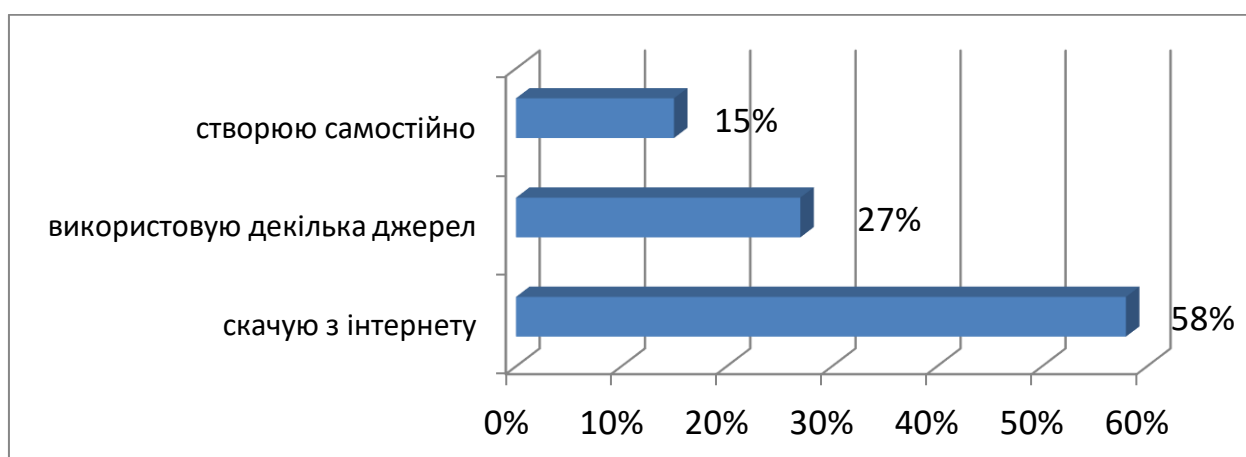

Рис. 11. Яким чином ви готуєте презентацію на заняття?

Більшість респондентів (58%) чесно призналися, що скачую презентацію з Інтернету. Це легко, доступно, але негативно відображається на їхній добросовісності, медіаграмотності та знаннях.

Третина (27%) повідомили, що використовують декілька джерел. Це більш добросовісно та показує, що ці студенти володіють навичками медіаграмотності, уміють аналізувати інформацію та вибирати ту, яка їм потрібна.

І лише 15% респондентів створюють презентацію самі, тим самим виокремлюючи необхідну інформацію з перевірених джерел, а також застосовуючи для цього творчий підхід та критичне мислення.

Отже, аналіз результатів анкетування показує, що переважна більшість студентів володіє вміннями використовувати електронні засоби на рівні

користувача; із засобів масової інформації студенти використовують Інтернет і частково – телебачення, використання інших засобів масової інформації властиве незначному відсотку опитаних; більше половини респондентів проводять у мережі більше 2 годин, у 25% студентів віртуальне спілкування переважає над реальним; метою використання електронних засобів у більшості опитаних є підготовка до навчальних занять, перегляд кінофільмів і кінороликів, спілкування у соціальних мережах. П'ята частина респондентів перевіряє інформацію, яка розміщується в Інтернеті, інші сприймають її некритично. При виконанні самостійних робіт прагнуть використати вже готову презентацію 58% студентів.

Отже, можемо стверджувати, що вміння та навички медіаграмотності у студентів розвинуті неоднаково. Так, усі студенти виявляють уміння і навички працювати з гаджетами на рівні користувача, більшість студентів знайомі з пошуковими Інтернет системами і уміють їх використовувати для пошуку потрібної інформації, витрачають значну частину вільного часу на навчальну роботу або розваги в Інтернеті, 25% опитаних віддають перевагу віртуальному спілкуванню. Водночас, у більшості студентів несформовано вміння критичного ставлення до інформації, виникають труднощі при необхідності перевірити достовірність розміщених у мережі повідомлень, студентм не приділяють значення питанням доброчесності, прагнуть знайти виконане завдання, а не інформацію, яка допоможе його виконати.

2.2. Методика інтеграції засобів медіаосвіти на заняттях з біології

Медіа засоби є такими дидактичними засобами, які забезпечують реалізацію діяльності вчителя і учня в навчальному процесі. Вони мають двопланові розвиваючі та формуючі функції – як засіб засвоєння предметного змісту навчальної дисципліни, і як засіб формування медіаграмотності.

Розглянемо методику реалізації цих функцій у процесі навчання

біології.

Експериментальна робота з інтеграції засобів медіаосвіти була запланована під час вивчення таких тем «Генна інженерія людини: досягнення та ризики. Біоетичні проблеми сучасної медицини» , «Основні напрямки сучасної біотехнології», «Застосування досягнень молекулярної генетики, молекулярної біології та біохімії у біотехнології».

У процесі аналізу вимог навчальної програми, а також змісту відповідних тем у підручниках і посібниках з біології, нами здійснювалось проєктування різних видів навчальної діяльності студентів, які спрямовувались на досягнення конкретних дидактичних цілей, а також на формування елементів медіаграмотності.

Під час проведення заняття на тему «Генна інженерія людини: досягнення та ризики. Біоетичні проблеми сучасної медицини» нами було запропоновано студентам проаналізувати медіа повідомлення.

Медіа повідомлення розміщене на сайті Українська правда [https://life.pravda.com.ua/society/2022/05/22/248740/]

Це стаття журналістки Кречетової Д. на тему «Чому вчені досі не клонували людину?» Наведемо фрагмент цієї статті

« Уперше вченим вдалося клонувати тварину – вівцю Доллі – у 1996 році. Тоді людству пророкували "золотий вік клонування", однак з того часу прогнозованих успіхів у створенні клону людини вчені так і не досягли.

Тож чому майже через 30 років після успішного "копіювання" Доллі люди досі не клоновані? Можливо, це питання етичних міркувань, технологічних бар'єрів чи цього просто не варто робити?

Професор права та генетики у Стенфордському університеті (США) Хенк Грілі у листі для Live Science дав відповіді на ці запитання» [Українська правда https://life.pravda.com.ua/society/2022/05/22/248740/].

На прикладі аналізу цієї статті ми прагнули, навчити студентів перевіряти достовірність інформації. Перше питання, на яке зверталась увага студентів, це джерело, яке повідомляє інформацію. Ми

запропонували студентам зробити ранжування Інтернет-джерел за достовірністю поданої біологічної інформації.

У даному випадку джерелом інформації була медіапублікація. Таке джерело можна віднести до середнього ступеня надійності.

Виділяємо факти, які констатує авторка – посилення на лист відомого вченого Хенка Грілі. Бажано перевірити достовірність цього факту через інші джерела, де згадується про лист професора Х. Грілі. Робимо висновок, що подана інформація є досить зваженою і достовірною.

Заняття на тему «Основні напрямки сучасної біотехнології» спрямоване на засвоєння учнями таких понять як «біотехнологія», «генетична інженерія», «клітинна інженерія», а також вивчення на ознайомлення основних напрямків сучасної біотехнології. Для розвитку критичного ставлення до медіа інформації, нами було заплановано вивчення такого медіаповідомлення як реклама.

Очікуваними результатами навчання з цієї теми, є вміння студентів оперувати поняттями «біотехнологія», «генетична інженерія», «клітинна інженерія»; вміння наводити приклади застосування методів генної та клітинної інженерії, пояснювати значення досягнень генетичної та клітинної інженерії.

Пояснення нового матеріалу розпочинається з визначення ключового поняття «Біотехнологія – це комплекс наук, засобів, методів, спрямованих на одержання і використання процесів, клітин, продуктів життєдіяльності організмів у промисловому виробництві» [Соболев, 2019].

Студенти самостійно працюють з підручником і складають схему «Біотехнологія та її напрямки».

Рис. 12. Напрямки сучасної біотехнології.

Після цього вони отримують завдання: «Використовуючи різні джерела, складіть медіа повідомлення у формі реклами про один із напрямків біотехнологій». Студенти працюють у мікрогрупах, використовуючи підручники та мережу Інтернет. На початку виконання цього завдання, вони ознайомились з особливостями реклами як медіа повідомлення – реклама спрямована на створення привабливого образу предмету, який рекламується.

Найбільш змістовну рекламу представили студенти про генну інженерію. Наведемо її.

«Генна інженерія - це революція у біотехнологіях !

Це зміни ДНК в геномі організму і просто дивовижні можливості:

- створення організмів з новою генетичною програмою
- створення продуцентів біологічно активних білків — інсуліну, інтерферону, гормону росту тощо.
- активізації ланцюгів обміну речовин,
- продукування антибіотиків, амінокислот, вітамінів,
- отримання суто білкових вакцин проти вірусів гепатиту, грипу, герпесу, ящура» [Фармацевтична енциклопедія

<https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/3228/genetichna-inzheneriya/>

Текст доповнювався слайдом (рис. 13).

Генна інженерія здійснює:

- синтез генів поза організмом, видалення з клітин і перебудову окремих генів;
- введення генів або їхніх груп у геном інших організмів
- експериментальне поєднання різних геномів у одній клітині
- копіювання і розмноження виділених або синтезованих генів;

Генетично модифікована картопля

Генетично модифікована кукурудза

Генетично модифікована соя

Генетично модифіковані квіти

Генетично модифіковані томати

Рис. 13. Ілюстрація до теми «Напрями біотехнологій»

Після показу робіт учнів, ми обговорювали особливості такого медіа повідомлення як реклама за таким планом:

- когнітивний аспект, суть якого полягає у перевірці достовірності рекламних тверджень;
- естетичний аспект: застосування художніх ефектів, їх значення та вплив;
- емоційний аспект: вплив на почуття людей [Potter, 2016].

Заняття на тему «Застосування досягнень молекулярної генетики, молекулярної біології та біохімії у біотехнології» має таку мету: навчити здобувачів освіти оперувати поняттями: генетично модифіковані організми, клонування; наводити приклади застосування методів генної та клітинної інженерії; використання стовбурових клітин; висловлювати судження про перспективи використання генетично модифікованих організмів, клонування організмів [Програма ..., 2017]; формування вміння аналізувати візуальні медіа повідомлення у підручниках.

Нами було підготовлено таке завдання: проаналізувати ілюстрації до цієї теми, які містяться у підручниках для 11 класу різних авторів. За допомогою цього завдання, прагнули навчити учнів сприймати і аналізувати відеоповідомлення, що є складовою візуальної грамотності.

Аналіз здійснювався шляхом обговорення ілюстрацій. Для спрямування аналізу було визначено питання, на які відповідали студенти.

Перелік питань:

1. Чому ілюстрації саме такі? Для чого вони розміщуються у підручнику?
2. Як це впливає на сприйняття?
3. Які враження (думки та емоції) викликають?
4. Як це впливає на розуміння навчального матеріалу і його запам'ятовування?

Розгляд питання про клонування організмів супроводжувався різними ілюстраціями у підручниках різних авторів (рис.1, 2, 3)

Рис. 14. Ілюстративний матеріал [Соболь, 2019].

Учні звертають увагу, що цей ілюстративний матеріал розміщено в кінці параграфу, де зазначено завдання для самостійної роботи і сам малюнок має невеликий розмір.

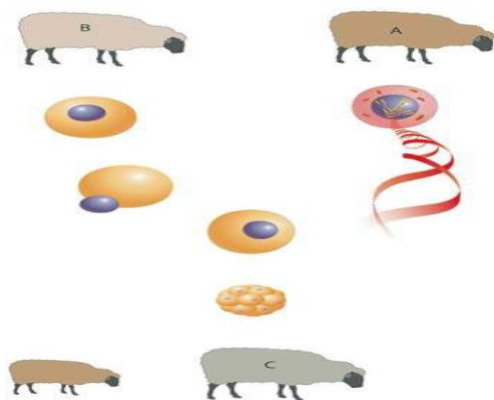

Рис. 15. Технологія клонування тварин [Potter, 2016].]

У підручнику «Біологія і екологія» за авторством К. Задорожного подано до цієї теми тільки схему клонування.

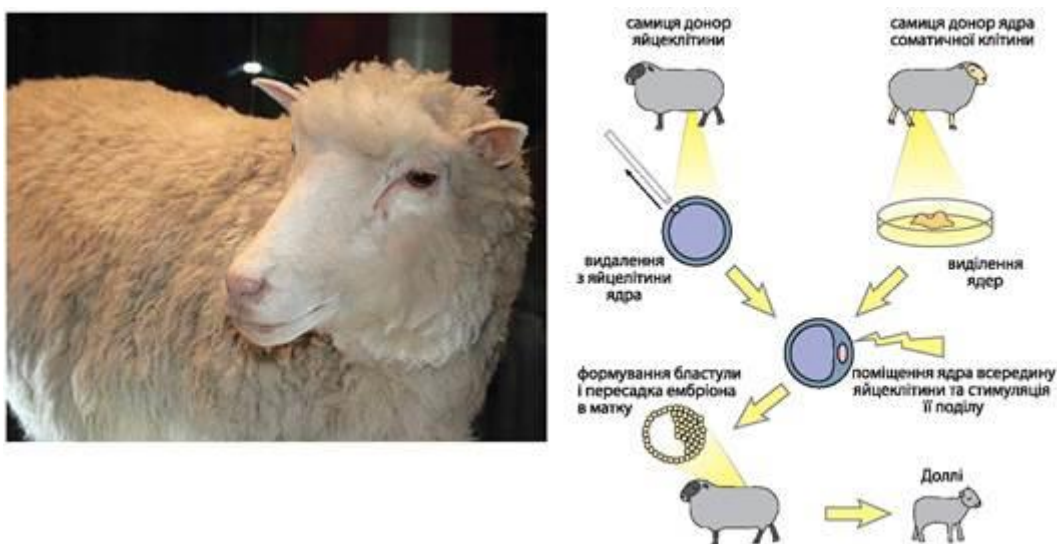

Рис. 16. Ілюстративний матеріал до теми «Клонування тварин» [Андерсон та ін., 2019]

Справа: вівця Доллі — експонат в Единбурзькому музеї. Зліва: ключові етапи клонування Доллі [Андерсон та ін., 2019]

У процесі обговорення питання про клонування організмів, просимо студентів звернути увагу на ілюстрації у кожному підручнику та проаналізувати їх. Нагадуємо, що для цього потрібно скористатися пам'яткою «Ключові питання для аналізу медіаповідомлень».

Зосереджуємо увагу учнів на таких питаннях:

Перелік питань:

1. Чому ілюстрації саме такі? Для чого вони розміщуються у підручнику?

2. Як це впливає на сприйняття?
3. Які враження (думки та емоції) викликає?
4. Як це впливає на розуміння навчального матеріалу і його запам'ятовування?

Під час обговорення відбувається послідовний аналіз, який полягає в наступному – медіа повідомлення створене для учнів з метою кращого розуміння текстового навчального матеріалу. Це повідомлення про клонування організмів.

Використані такі техніки – фотографія, схематичне зображення клонування тварин.

Більшість студентів (91 %) були одностайні – кращою ілюстрацією є та, яка представлена на рис. 16, тобто варіант поєднання фотографії овечки Доллі і схеми у підручнику «Біологія і екологія. 11 клас» за авторством О. А. Андерсон, М. А. Вихренко, А. О. Чернінський, С. М. Міюс [Андерсон та ін., 2019].

Ілюстрація пов'язана з рештою медіаповідомлення, тобто з текстовою його частиною.

Найбільш емоційно сприймалась ілюстрація на рис. 14. Студенти запропонували поєднати схему клонування саме з цією ілюстрацією.

Для того, щоб показати значення у фотографіях плану і ракурсу, звернулись до фотографій вівці Долі, які розміщені в Інтернеті.

Рис. 17. Ілюстрації до аналізу візуальних медіаповідомлень

<https://www.google.com/search?>

Попередньо нами було розроблено пам'ятку для аналізу ілюстрацій і фотографій за допомогою матеріалу, розміщеного у посібнику «Медіаграмотність на уроках біології»

Студенти характеризують фотографії, які показано на рис. 4, називаючи ракурс, кадрування, плановість основного об'єкта – овечки Доллі. Під час аналізу фотографій відповідають на такі питання:

1. Як ви думаєте, для чого подається ця фотографія при вивченні питання «Клонування організмів»?
2. Чи взагалі потрібна така фотографія, адже всі учні добре знають, що таке вівця?
3. Можливо, правильно у підручниках залишити тільки схему клонування, без фотографії вівці Доллі?
4. Якої мети досягають автори, розмістивши фотографії вівці Доллі?

У процесі обговорення, здобувачі освіти приходять до висновку, що крім пізнавального значення, фотографії впливають на почуття студентів, що сприяє кращому запам'ятовуванню навчальної інформації і формує позитивне ставлення до тварин.

Наступним завданням, яке мало велике значення у засвоєнні знань з біології і формуванні медіаграмотності, було створення мультимедійної презентації до навчального проєкту. Студенти обирали один із трьох проєктів: «Клонування організмів», «Нанотехнології в біології» «Трансгенні організми: за і проти». Навчальна робота з підготовки проєкту здійснювалась студентами самостійна у вигляді домашньої роботи.

Завдання для підготовки проєктів давались заздалегідь. Проєкти виконувались студентами у складі мікрогруп (3 студенти).

Під час формулювання цього завдання, обговорили зі студентами критерії оцінки презентації [Мультимедійні технології, 2017]:

- обсяг – до 10 слайдів
- логічність у розміщені інформації;

- дотримання загальних вимог щодо оформлення;
- відповідність змісту презентації її темі;
- вдалість використаних рисунків, схем, фото тощо
- творчий, креативний підхід у створенні слайдів, дизайну

[Мультимедійні технології, 2017].

Нагадали студентам про необхідність дотримання академічної доброчесності і тому обов'язково робити посилання на запозичені джерела.

Крім того, надали поради щодо дизайну презентацій і звернули увагу студентів на необхідність їх дотримання, тобто опиратись на ці поради при підготовці презентації за матеріалами проєкту.

Нами було рекомендовано студентам ознайомитись з методичними матеріалами на сайтах, де розміщено правила щодо оформлення презентацій, а саме: презентація повинна мати єдиний стиль, створюватись на базі одного шаблону; дотримуватись правил щодо використання кольору, фону, текстової інформації, шрифтів тощо [<https://vseosvita.ua/library/rekomendacii-ta-vimogi-do-stvorennja>].

Захист проєкту відбувався на навчальному занятті. Під час оцінювання проєкту враховувалось уміння студентів розкривати тему з біології, а також уміння представляти навчальний матеріал у вигляді мультимедійної презентації.

Для оцінювання мультимедіапрезентацій, кожна мікрогрупа студентів отримала чек-лист, який містив опис вимог до презентацій і слугував для їх оцінювання однокурсників.

Check-list - в перекладі з англійської означає контрольний список. Він використовувався нами на заняттях для самоорганізації навчальної діяльності учнів і для самооцінювання або оцінювання навчальної роботи інших студентів, зокрема під час групової роботи

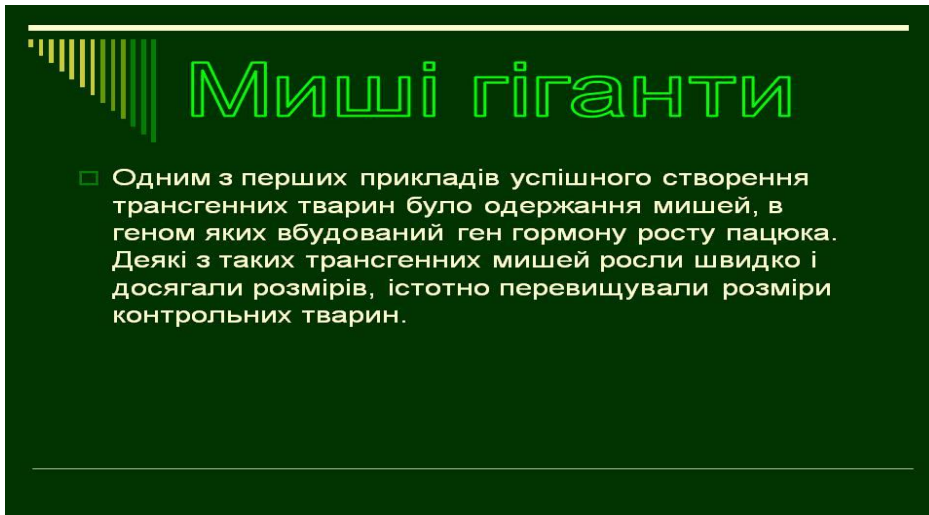

Рис. 18. Слайд з мультимедійної презентації
[<https://gdz4you.com/prezentaciyi/biologiya/transgeni-organizmy-22308/>]

Рис. 19. Ілюстрація, яка використовувалася у навчальному проєкті [<https://gdz4you.com/prezentaciyi/biologiya/transgeni-organizmy-22308/>]

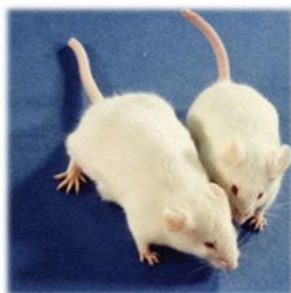
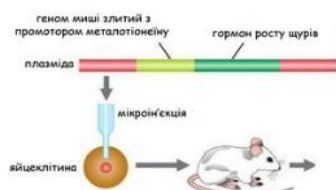
Розглянемо до прикладу слайди з презентації проєкту «Трансгенні організми: за і проти» (рис. 18, 19). Студентка взяла ці слайди з іншої презентації. Спочатку оцінюємо зміст цих слайдів. У слайді на рис. 18 виділена назва «Миші-гіганти», при обговоренні доходимо висновку, що вона краще підходить для реклами, ніж для назви слайду проєкту «Трансгенні організми: за і проти». Тому шукаємо в Інтернеті слайд, який більш точно відповідає темі презентації. Студенти під час обговорення зупинились на слайді, що представлений на рис. 20.

Введення гена у вектор і перенесення в геном

Тварини

1. Мікроін'єкція в яйцеклітині

В геном миші було вбудовано ген, що кодує гормон росту пацюка, і працює, коли в їжу додають важкі метали

TEACHER

Рис. 20. Ілюстрація до навчального проєкту

Далі звертаємо увагу на особливості оформлення слайдів, зокрема на колір основного фону.

Таким чином відбувалось засвоєння теоретичного матеріалу, а також розвиток медіаграмотності учнів.

Отже, інтеграція засобів медіаосвіти у процесі навчання біології здійснювалась шляхом застосування на заняттях з біології аналізу медіатекстів, ілюстративного матеріалу, виготовлення презентації з певної тематики, роботи з пошуковими системами, онлайн підручниками, словниками. При цьому студенти демонстрували уміння використовувати ноутбуки та смартфони.

2.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.

На прикінцевому етапі дослідження проводився аналіз отриманих результатів дослідно-експериментальної роботи.

Дослідно-експериментальна робота включала

- констатувальний етап, на якому здійснювалось виявлення особливостей функціональної медіаграмотності студентів;
- формувальний етап, який передбачав розробку методики застосування засобів медіаосвіти з метою підвищення успішності студентів з біології та рівня їхньої медіаграмотності;

- прикінцевий етап, на якому відбувався аналіз результатів формувального етапу експерименту; узагальнення отриманих даних, формулювання висновків.

На основі аналізу анкетування, педагогічного спостереження, бесід з викладачами, ми визначили особливості розвитку медіаграмотності студентів.

Наступним завданням нашого дослідження було проаналізувати навчальні досягнення студентів з біології після завершення формувального експерименту.

Для того, щоб вирішити це завдання, ми порівняли навчальні досягнення з біології у студентів 2 курсу 1 групи (контрольна група) і навчальні досягнення студентів 2 групи (експериментальна група) цього ж курсу за попередню контрольну роботу. Таке порівняння дозволяє визначити стартові позиції для виявлення можливих змін.

На основі аналізу результатів контрольної роботи за попередню тему, розподілили студентів за рівнями навчальних досягнень: початковий, середній, достатній, високий. Результат успішності студентів представлено на рис. 21.

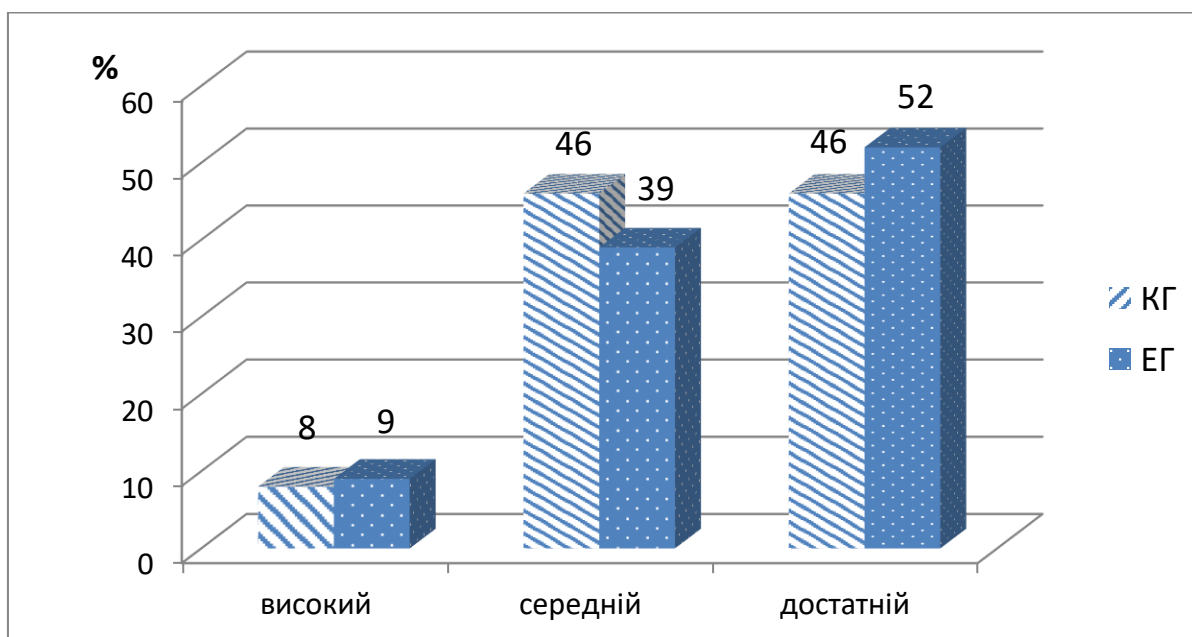

Рис.21. Рівень навчальних досягнень студентів на початковому етапі дослідження

Як показано на рис. 21, на початковому етапі дослідження у контрольній групі високий рівень навчальних досягнень спостерігається у 8% студентів, середній рівень - у 46% студентів, достатній рівень теж у 46% студентів.

В експериментальній групі високий рівень навчальних досягнень спостерігається у 9% студентів, середній рівень - у 39% студентів, достатній рівень - у 52% студентів.

Порівняння результатів успішності студентів свідчить, що відмінності за кожним рівнем навчальних досягнень є незначними.

На кінцевому, етапі дослідження, ми провели тестовий контроль з теми «Застосування досягнень молекулярної генетики, молекулярної біології та біохімії у біотехнології» у студентів контрольної та експериментальної

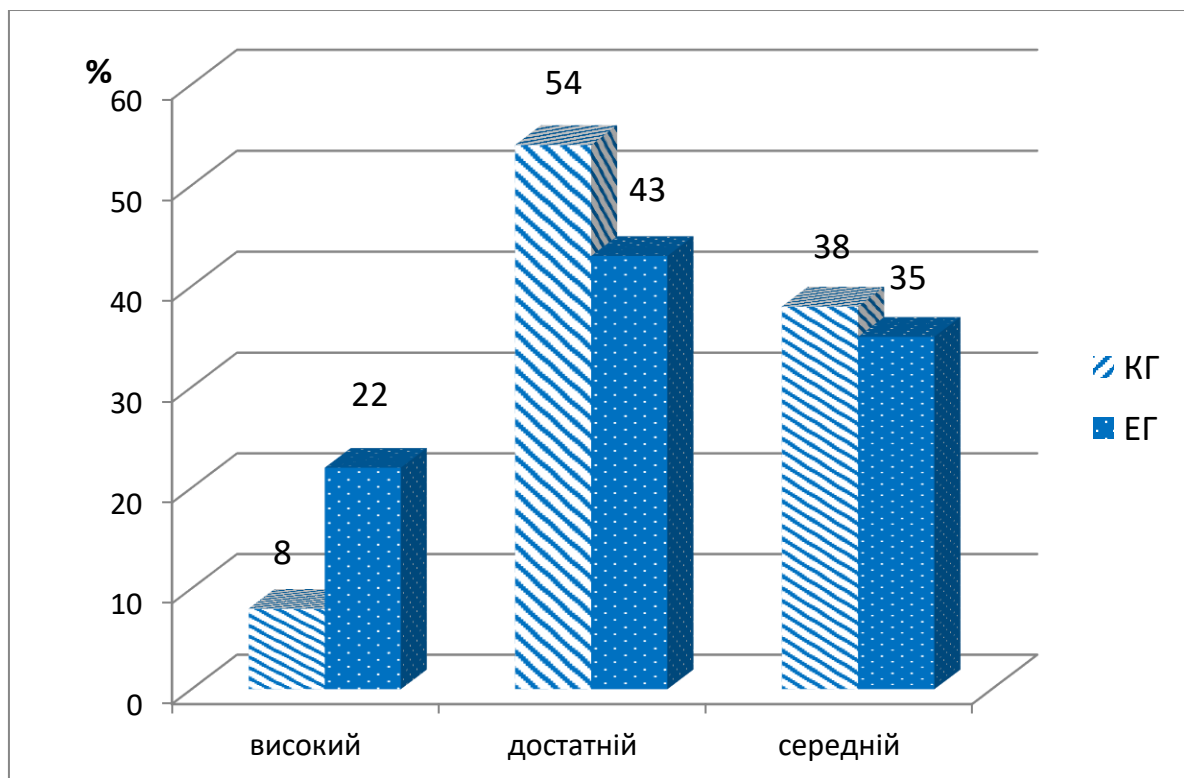

Рис. 22. Результати тестового контролю з біології студентів контрольної та експериментальної груп на кінцевому етапі дослідження. групи і порівняли отримані результати рівня навчальних досягнень студентів. Результати тестового контролю показано на рис. 22.

Згідно цих результатів, ми бачимо, що у контрольній групі високий рівень навчальних досягнень спостерігається у 8% учнів (тобто, залишився без змін), середній рівень навчальних досягнень спостерігається у 54% учнів (тобто, підвищився рівень навчальних досягнень у 8% учнів), достатній рівень навчальних досягнень спостерігається у 38% учнів (тобто знизився у 8% учнів).

У експериментальній групі високий рівень навчальних досягнень спостерігається у 22% учнів (тобто, підвищився рівень навчальних досягнень у 11% учнів), середній рівень навчальних досягнень спостерігається у 43% учнів (тобто, підвищився рівень навчальних досягнень у 4% учнів), достатній рівень навчальних досягнень спостерігається у 35% учнів (тобто знизився у 17% учнів).

Порівняння результатів навчальних досягнень у студентів контрольної та експериментальної груп за кожним рівнем показує, що в експериментальній групі збільшилась кількість студентів з високим рівнем навчальних досягнень майже втричі і зменшилась кількість студентів із середнім рівнем навчальних досягнень, тобто, можна стверджувати, що застосування засобів медіаосвіти позитивно вплинуло на навчальні досягнення студентів.

Ми вважаємо, що підвищення успішності студентів експериментальної групи відбулось за рахунок більшої навчально-пізнавальної активності на заняттях з біології, у них викликали зацікавленість нетрадиційно поставлені питання і завдання із медіа джерел, аналіз медіаповідомлень, ілюстрацій сприяли кращому розумінню і запам'ятовуванню навчальної інформації.

Для аналізу розвитку медіаграмотності у студентів експериментальної групи ми застосовували педагогічні спостереження, проведення рефлексії після кожного навчального заняття, опитування студентів, а також включили відповідні завдання в контрольну роботу.

Під час рефлексії, яка проводилась в кінці навчального заняття, студенти висловлювали свою думку з таких питань:

1. Чи сподобалось вам заняття?

Сподобалось, тому чому

Не сподобалось, , тому чому

2. Які завдання ви обрали б для виконання на наступних заняттях з біології?

3. Чи корисними є особисто для вас завдання, які підвищують вашу медіаграмотність?

У завдання для тестового контролю було включено такі питання:

1. Знайдіть в Інтернеті значення поняття «клітина інженерія». Опишіть, як ви це зробили.

2. Як перевірити достовірність інформації, розміщеної в Інтернеті?

За результатами проведеного опитування під час рефлексії, можна зазначити, що більшості студентів (86%) сподобались заняття з біології саме тому, що під час їх проведення учні аналізували інформацію з медіа повідомлень.

Обрали б для виконання на наступних заняттях аналіз відео повідомлень більшість студентів (92%); написання реклами для біологічних об'єктів – 67% опитаних; підготовку медіапрезентацій – 26 % респондентів; аналіз медіаповідомлень - 22% опитаних.

За результатами виконання завдано №1 і № 2, а також педагогічних спостережень і індивідуальних бесід зі студентами, визначили рівень розвитку у них медіаграмотності. Отримані дані подано у таблиці 2.

Як видно з таблиці, 12% студентів контрольної групи і 22% студентів експериментальної групи мають високий рівень розвитку медіаграмотності. вони вміють користуватись електронними ресурсами, знають, як визначати достовірність медіаповідомлень, брали активну участь в аналізі медіатексту, уміють писати медіаповідомлення. Кількість таких студентів майже удвічі більша в експериментальній групі.

Таблиця 2.

Рівень розвитку медіаграмотності студентів

Рівень розвитку медіаграмотності	Кількість студентів			
	контрольна група		експериментальна група	
	абсол.	%	абсол.	%
високий	3	12	5	22
достатній	12	46	11	48
середній	13	50	7	30

Достатній рівень розвитку медіаграмотності мають 46% студентів контрольної групи і 48% студентів експериментальної групи, а середній рівень – 50% контрольної групи і 30% студентів експериментальної групи.

Студенти експериментальної групи більш вдало вміють користуватись пошуковими системами мережі Інтернет, знають, як визначати достовірність медіаповідомлень, аналізувати медіатексти.

Отже, аналіз дослідно-експериментальної роботи показує, що цілеспрямований відбір медіа засобів з врахуванням дидактичної мети конкретного заняття, сприяє підвищенню рівня навчальних досягнень студентів з біології та розвитку у них медіаграмотності.

Висновки до другого розділу

У другому розділі викладено проведення експериментальної роботи із застосування медіазасобів на заняттях з біології.

Уся експериментальна робота зумовлювалася поставленою для кожного етапу метою.

На констатувальному етапі дослідження здійснювалось визначення особливостей розвитку медіаграмотності у студентів фахового коледжу. Для цього нами була складена анкета, за допомогою якої оцінювались уміння респондентів орієнтуватись у світі сучасних мас медіа.

На формувальному етапі дослідження було відібрано медіазасоби відповідно до дидактичної мети занять, розроблено завдання для студентів з метою розвитку медіаграмотності у процесі вивчення біології

На контрольному етапі дослідження аналізувались результати експерименту.

Результати анкетування констатують, що студенти надзвичайно активні у використанні засобів масової комунікації, в основному, Інтернету (98%), і значно меншою мірою телебачення. Використання інших засобів має поодинокий характер.

Таке широке застосування Інтернету дозволяє стверджувати, що у здобувачів є необхідні уміння, які притаманні для користувачів мережі.

Викликають занепокоєння часові межі спілкування із засобами масової комунікації, на яке 40% опитаних витрачає більше трьох годин вільного часу.

Більшість респондентів (98%) використовують такі засоби як електронна пошта та популярні месенджери (WhatsApp, WeChat, Viber, Telegram, тощо). Причому, електронна пошта слугує, в основному, для передачі значного обсягу текстової інформації, зазвичай, навчального змісту.

Здобувачі освіти відмітили, що у чверті з них віртуальне спілкування займає більше часу, ніж реальне. Майже половина опитаних (54%) погодились з твердженням, що інколи спілкуються більше у віртуальному просторі, аніж у реальному.

Аналіз цілей використання Інтернету показує, що слідкують за новинами 50% респондентів, переглядають відеоролики та кінофільми 79% респондентів, грають у комп'ютерні ігри 67% респондентів.

Майже усі студенти використовують інтернет з навчальною метою (90%). Спілкуються у соціальних мережах 88% респондентів. Хочуть навчитися чогось корисного використовуючи інтернет – 83% респондентів.

Стосовно того, як здійснюється пошук інформації, респонденти зазначили, що в основному через пошукові системи за допомогою визначальних слів або словосполучень (98%); використовують також знайомство з певними сайтами (54%); здійснюють пошук за допомогою ютубу (52%); за порадою знайомих або викладачів (46%); використовують штучний інтернет-інтелект (38%).

Можна зробити висновок, що усі респонденти достатньо обізнані в пошукових системах інтернету.

Достовірність інформації, яка розповсюджується через медіа, перевіряє трохи більше половини опитаних (54%). Можна зробити висновок, що володіють критичним мисленням при сприйманні тієї чи іншої інформації лише 17% респондентів.

Інтеграція засобів медіаосвіти у процесі навчання біології відбувалась шляхом застосування на заняттях з біології аналізу медіатекстів, ілюстративного матеріалу, виготовлення презентації з певної тематики, роботи з пошуковими системами, онлайн підручниками, словниками.

Порівняння результатів навчальних досягнень у студентів контрольної та експериментальної груп показує, що в експериментальній групі збільшилась кількість студентів з високим рівнем навчальних досягнень майже втричі і зменшилась кількість студентів із середнім рівнем навчальних досягнень, тобто, застосування засобів медіаосвіти позитивно вплинуло на засвоєння біологічних знань.

Виконання спеціально розроблених завдань з використанням засобів медіаосвіти сприяло розвитку медіаграмотності у студентів експериментальної групи.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження з використання засобів медіаосвіти в процесі навчання біології засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких висновків.

1. У сучасних умовах засоби медіа мають визначний вплив на молодь, тому в усіх розвинутих країнах впроваджується медіаосвіта, в основному в інтеграції з предметним навчанням. Об'єктивна необхідність медіа освіти призводить до зростання наукових досліджень у цій галузі, наслідком чого є становлення медіапедагогіки.

2. На основі аналізу педагогічної і методичної літератури з'ясовано, що дидактична категорія «медіаосвіта» має багатозначне тлумачення. Найбільш обґрунтованим, на нашу думку, є таке визначення: медіаосвіта – це напрям сучасної педагогіки, завданням якого є навчання учнів закономірностям масової комунікації, підготовка їх до життя в сучасному світі, формування у них умінь критично сприймати й осмислювати різного роду інформацію

3. Визначальну роль у розвитку медіаграмотності як результативного складника медіаосвіти, відіграють засоби масової комунікації.

Надання цим засобам дидактичної мети сприяє реалізації завдань предметного навчання і формуванню медіаграмотності здобувачів освіти.

4. Методика інтеграції засобів медіаосвіти в процесі навчання біології полягає у їх цілеспрямованому відборі і застосуванні.

Здійснено апробацію системи завдань, спрямованих на розвиток медіаграмотності в процесі навчання біології, до яких належать: аналіз медіаповідомлень біологічного змісту, розгляд і аналіз візуальних біологічних об'єктів, створення медіаповідомлень біологічного спрямування, підготовка мультимедіапрезентацій на біологічній тематиці.

5. Результатом впровадження методики застосування засобів медіаосвіти було зростання результативності навчання з біології і розвиток медіаграмотності студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абетка візуальної грамотності / Баликін І., Волошенюк О., Чорний О., Федченко О. / За редакцією Волошенюк О., Іванова В., Євтушенко Р. Київ : АУП, ЦВП, 2019.
2. Басай Н. П. Засоби навчання іноземних мов у початковій школі. *Науковий вісник ужгородського університету. Сер. «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. Вип. 1 (40). С. 19-22.
3. Біологія і екологія: підруч. для 11 кл. закладів загальної середньої освіти: рівень стандарту / О. А. Андерсон, М. А. Вихренко, А. О. Чернінський. К.: Школяр, 2018. 216 с.
4. Бутиріна М. Стереотипи масової свідомості: особливості формування та функціонування у медіасередовищі: монографія Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка: Слово. 2009. 368 с.
5. Бутуріна М., Темченко Л. Новітні дидактичні засоби в медіаосвіті (на прикладі мультимедійного лонгріду). *Communications and Communicative Technologies*, 2022. № 22. С. 26-35
6. Виселко І. В. Медіапростір як соціокультурне явище: теоретичні розвідки та практичні наслідки . *Вісник НТУУ – КПІ. Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2011. № 1. Вип. 1. С. 42-43.
7. Герберт Маршал Маклюен. Галактика Гутенберга. Становлення людини; пер. з англ. Андрій Галушка і Володимир Самойленко. К: «Лабораторія». 2024. 384 с.
8. Глазиріна В. М. Педагогіка сучасної школи: навч. посібник.. Донецьк : Норд-Прес. 2006. 220 с.
9. Гоне Ж. Освіта і засоби масової інформації / пер. з фр. М. Марченко. Київ : К.І.С. 2002. 100 с.
10. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь. 1997. 376 с.

11. Гуріненко І. Сутність терміна «медіазасоби навчання». *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2009. Вип. 3 (56). С. 178–184.
12. Гудз М. Медіазасіб як інструмент формування медіаграмотності учнів на уроках української літератури у 5-6 класах. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2024. № 12(5). С. 26-30.
13. Демченко С. В. Медіаполітична система в сучасній Україні (інтегрована комунікаційна модель): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політичних наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути і процеси». Дніпропетровськ. 2004. 20 с.
14. Деркач Л. М. Інтеграція засобів медіаосвіти в навчання української мови (за професійним спрямуванням) майбутніх педагогів *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2017, Том 59, №3. С. 63 -73
15. Дичківська І. *Інноваційні педагогічні технології*. Київ, 2015. 304 с.
16. Духаніна Н. М. Медіаосвіта: теоретичний аналіз. *Всеукраїнська науково-практична конференція «Журналістика, філологія та медіаосвіта»*. Полтава : Освіта. 2009. С. 102 - 104.
17. Задорожний К. М. *Біологія і екологія: підручник для 11 класу*. Харків. Вид-во «Ранок». 2019. 208 с.
18. *Енциклопедія електронних мас-медіа*. У 2 т. / Укладач І.Г. Мащенко. Запоріжжя: Дике Поле. 2006. 896 с.
19. *Енциклопедія освіти* / голов. ред. В. Г. Кремень; Академія пед. наук України. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с..
20. Зражевська Н. І. Нові медіа і нові форми комунікації в медіакультурі. *Актуальні питання масової комунікації*. 2013. Вип. 14. С. 70–75.
21. Іванов В. В., Шкоба О. Я. Медіаосвіта та медіаграмотність: визначення термінів. *Інформаційне суспільство*. 2012. Вип. 16. Липень – грудень. С. 45-47.
22. Іванов В., Волошенюк О., Кульчинська Л., Іванова Т. Мірошниченко Ю. *Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд*. Київ: АУП, ЦВП.

2012. 58 с.
23. Іванов В., Іванова Т., Мірошниченко Ю. Медіаосвіта: визначення дефініції. *Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Медіаосвіта – пріоритетний напрям в освіті XXI століття: проблеми, досягнення і перспективи»* (м. Харків, 25–27 жовтня 2013 року) / За заг. ред. канд. пед. наук Л. Д. Покроєвої. Харків: Харківська академія неперервної освіти. 2013. С. 34–38.
 24. Іщ С. В. Педагогічні медіатехнології у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови: навч.-метод. посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка. 2013. 106 с.
 25. Каліберда М. С., Шаламов Р. В. Медіаграмотність на заняттях з біології. Навчальне видання. Київ: АУП, ЦВП. 2020. 60 с.
 26. Каліберда М. С., Шаламов Р. В. Робочий зошит із біології. 11 клас (рівень стандарту). Харків: Соняшник. 2019. 164 с.
 27. Каплій О. В. Класифікація засобів масової інформації : конституційно-правові питання. *Актуальні питання політики*. 2013. Вип. 50. С. 38 - 41.
 28. Квіт С. Масові комунікації : Підручник. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська Академія». 2008. 206 с.
 29. Климова К. Я. Засоби медіа-дидактики у площині навчання і самонавчання української мови майбутніх учителів. *Наукові записки Бердянського держ. пед. ун-ту. Сер.: Педагогічні науки*. 2014. Вип. 2. С. 77–82.
 30. Козак Л., Козлітін Д. Місце і роль медіа-технологій у підготовці майбутніх педагогів дошкільної та початкової освіти. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2019. № 1 С. 46- 57
 31. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдьонові, М. М. Слюсаревського. Київ. 2016. 16 с.
 32. Кравчишина О. О. Формування готовності майбутніх вихователів до використання засобів медіаосвіти у навчально-виховному процесі

- дошкільних навчальних закладів : автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Старобільськ, 2018. 20 с.
33. Кристопчук, Т., Щегловська, У. Характеристика базових понять дослідження медіаосвіти в освітньому просторі дошкільного закладу в Австрії. *Молодь і ринок*. 2023. №1 (209). С. 22-26.
 34. Курліщук І. І. Медіаосвіта студентства у сучасних соціально-педагогічних тенденціях і проблемах. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 3 (262). С. 113–120.
 35. Лаппо В. В. Педагогічна інноватика: навчально-методичний посібник. ІваноФранківськ: НАІР, 2020. 360 с.
 36. Литвин А. В. Завдання медіаосвіти в контексті підвищення якості професійної підготовки. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2009. № 4. С. 9–21.
 37. Мак-Люен, Маршалл. Галактика Гутенберга: становлення людини друкованої книги / М. Мак-Люен ; пер. з англ. А. А. Галушки, В. І. Постнікова. К. : Ніка-Центр. 2015. 388 с.
 38. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: Навчально-методичний посібник / За ред. Л. А. Найдьоновой, О. Т. Барішпольця. Київ: Міленіум. 2010. 440 с.
 39. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В.Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; За наук. ред. В. В. Різуна. Київ: Центр Вільної Преси, 2013. 352 с.
 40. Медіаосвіта: європейський досвід та українські перспективи в контексті шкільної та післядипломної педагогічної освіти. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Чернігів. 2013. 144 с.
 41. Медіанаративи: колект. монографія / [Бутиріна М. та ін.] ; Дніпров. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпро: Ліра. 2022. 114 с
 42. Мультимедійні технології та засоби навчання: навчальний посібник / А. М. Гуржій, Р. С. Гуревич, Л. Л. Коношевський, О. Л. Коношевський; за ред. академіка НАПН України Гуржія А. М. – Вінниця: Нілан-ЛТД,

2017. 556 с.
43. Онкович А. Д. Новітні терміни медіаосвіти та медіадидактики. *Лінгвістика. Лінгвокультурологія. Кроскультурна і міжкультурно комунікація: проблеми, питання, рішення*. 2018. № 12, ч. 2. С. 277–291.
 44. Онкович Г. В. Розвиток медіадидактики вищої школи: український досвід. *Обрії друкарства*. 2020. №1 (8). С.130-142
 45. Онкович Г. В. «Парасолькові» терміни сучасної медіаосвіти. *Нові технології навчання* : зб. наук. пр. Вінниця ; Київ, 2015. С. 189–194.
 46. Онкович Г., Білецький В., Онкович А., Ткаченко М. Нове у вищій освіті: інженерна благодидактика. *Вища школа*. 2019. № 1(174). С. 26–33.
 47. Онкович Г. В. Медіа-педагогіка і медіа-освіта: поширення у світі. *Дивослово*. 2007. № 6. С. 2–4.
 48. Основи медіаграмотності 8 (9) клас: Навчально-методичний посібник для вчителя. Плани-конспекти уроків / О.В. Волошенюк, Г.А. Дегтярьова, П.О. Коваленко, О.П.Мокрогуз, за ред. В.Ф. Іванова, О.В. Волошенюк, О.П. Мокрогуза. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси. 2014. 190 с.
 49. Петрик Л. В. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до застосування медіазасобів на уроках іноземних мов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ. 2020. 295 с.
 50. Петрик Л. В. Класифікація медіазасобів у науково-педагогічній літературі. *Іншомовна освіта педагога: виклики, проблеми, перспективи: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ, 05 листопада 2015 р. К.: Київський університет імені Бориса Грінченка. 2015. С. 143-149.
 51. Петрик Л. В. Особливості використання медіазасобів у викладання іноземних мов. *Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та Українські перспективи* : матеріали Четвертої міжнар. наук.-метод. конференції. Київ : Центр Вільної Преси, Академія української преси.

2016. С. 284-289.
52. Петрик Л. Можливості застосування медіазасобів на уроках іноземних мов. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. № 10 (Ч. 2). С. 8-54.
 53. Поясок Т. Б. Інтеграція мадіа в освітній процес: проблеми і перспективи. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2014. Вип. 1. С. 69-72.
 54. Права людини та мас-медіа в Україні: зб. конспектів лекцій / А. Близнюк та ін. ; за заг. ред.: І. Виртосу, К. Шендеровський. Київ: Ін-т журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка. 2018. 257 с.
 55. Практична медіаосвіта: авторські уроки. Збірка / Ред.-упор. В.Ф. Іванов, О.В. Волошенюк; за наук. ред. В.В. Різуна та В.В. Літостанського. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси. 2013. 447 с.
 56. Приходькіна Н. Ретроспективний аналіз розвитку медіаосвіти у Сполучених Штатах Америки. *Український Педагогічний журнал*. 2019. №2. С. 29–37.
 57. Приходькіна Н. О. Розвиток медіаграмотності учнів: основні прийоми критичного аналізу медіатекстів 2019 р., № 67, Т. 1. С.97 - 101
 58. Реклама та зв'язки з громадськістю. Огляди. Дослідження: монографія / С. В. Безчотнікова та ін. ; уклад. і наук. ред. С. В. Безчотнікова. Київ: Академвидав. 2017. 203 с.
 59. Саварін П. Підготовка майбутнього викладача технічних дисциплін до застосування медіатехнологій у професійній діяльності: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 теорія і методика професійної освіти. Луцьк. 2017. 270 с.
 60. Сабліна М. Інтерактивне середовище LearningApps як інструмент викладу теоретичного матеріалу в процесі фахової підготовки студентів. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2017. №3. С.288-294.
 61. Соболев В. І. Біологія і екологія: підручник для 11-го класу (рівень

- стандарту). Кам'янець-Подільський: Вид-во «Абетка», 2018. 272 с.
62. Соціальні комунікації: результати досліджень: колект. монографія / Гавра Д. П. та ін. ; за ред. О. М. Холода. Київ: КиМУ. 2012. 439 с.
63. Традиційні й нові медіа у формуванні громадянського суспільства: монографія / М. В. Бутиріна та ін. ; за заг. ред. проф. Супрун Л. В. Острого : Вид-во нац. ун-ту "Остроз. акад.". 2016. 171 с.
64. Формування медіаграмотності педагогів: Навчально-методичний посібник / Л.Д. Покроєва, О.С. Акименко, З.І. Алфьорова та ін./ за заг. редакцією Л.Д. Покроєвої. Харків: Харківська академія неперервної освіти. 2014. 236 с.
65. Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с.
66. Череповська Н. І. Медіаосвіта та медіакультура учнів ЗОШ. Візуальна медіакультура. Київ: Шкільний світ. 2010. 128 с.
67. Чичук В. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання мультимедійних технологій у Польщі : автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Черкаси. 2013. 20 с.
68. Шейбе С., Рогоу Ф. Медіаграмотність: Підручник для вчителів/ Перекл. з англ. С. Дьома; за загал. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. Київ: Центр вільної преси, Академія української преси. 2017. 319 с.
69. Шеременко Н.М. Актуальні аспекти політичної соціалізації в сучасній Україні. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. Київ, Миколаїв: Вид-во «Український центр політичного менеджменту». 2009. Вип. 17. С. 258-262.
70. Шеременко Н.М. Особливості реалізації функції політичної соціалізації засобами масової комунікації. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. – Київ, Миколаїв: Вид-во «Український центр політичного менеджменту». 2009. Вип. 16. С. 237-241.
71. Янкович О. І. Медіаосвіта в загальноосвітній школі: навчально-

- методичний посібник. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. 160 с.
72. Ячменик М. М. Підготовка майбутніх учителів української мови і літератури до використання засобів медіаосвіти у професійній діяльності : автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Суми. 2019. 20 с.
73. Ячменик М. Підготовка майбутніх учителів української мови і літератури до застосування засобів медіаосвіти у професійній діяльності: методологічні підходи. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2018. № 5. С. 281-293
74. Bates A. W. Teaching in a digital age : Guidline for designing teaching and learning. DCCampus, 2015
URL: <https://opentextbc.ca/teachinginadigitalage/> (application date: 25.05.2024).
75. W. James Potter Media Literacy: Eighth Edition. SAGE. 2016. 234 p.